

180/1946. könyvtári iktatószám

Részletes

J E L E N T É S

A könyvtár 1943. és 1944.évi állapotáról.

A ~~szociális~~ világháború kitörésekor a légitámadások lehetősége a közgyűjtemények vezetőit is fokozottabb elővigyázati tevékenységre kényszerítette. Mindinkább arról kellett gondolkodni, hogyan védjék meg a rájuk bízott közgyűjteményeket a légitámadások pusztító hatásától. A védekezés módjait s az elrejtendő anyag nemét a tapasztalatok hiánya miatt most kellett tanácskozások, tárgyalások alapján megállapítani. Közgyűjteményeink vezetői nem mulasztottak el egy percet sem, hogy a nemzet kulturális értékeinek írásba, képbe, esetleg más tárgyba foglalt emlékeit s a nemzeti élet szempontjából nélkülözhetetlen más dolgokat a légitámadás pusztításától megmentésük. A veszély kezdetben a kedvezőbb hadihelyzet, az ellenség repülőterei aránylag távoli volta miatt kisebb volt. A világháború 1942 évi utolsó és az 1943 évi első negyedének eseményei folytán azonban a légitámadás lehetősége kezdett hazánkra is s így közgyűjteményeinkre is mind nagyobb és nagyobb lenni. Az Orsz. Széchenyi Könyvtár 1943 első felében 8143 kötetet vont ki a forgalomból és azokat 142 fából készült ellátott leforrasztott horganylemez ládába biztonságba helyezte. /ld. 1943 évi jelentését./ Légitámadási intézkedéseket tettek és elrejtéseket végeztek ugyanezen időben az Orsz. Levéltár /ld. az 1943 évi jelentését/, az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum /ld. 1943 évi jelentését/, a budapesti Egyetemi Könyvtár és más intézmények.

A M. Tud. Akadémia sem maradhatott tétlen veszélyeztetett gyűjteményei, kulturális értékei s könyvtára mentése terén. Szinnyei József a M. Tud. Akadémia főkönyvtárnoka 1943 január eleje óta egyre súlyosodó betegségben feküdt s március derekától a könyvtár tisztviselőit jelentéstételre is alig fogadhatta. Légitámadási ügyekben tehát tőle utasítást nem lehetett kapni, április 14-én meg minden tekintetben áldásos, eredményekben gazdag életét befejezte. E nehéz helyzetben Voinovich Géza főtitkár ur és a könyvtár tisztviselői közül dr. Török Pál, dr. Simonyi Dezső és a könyvtárban 1923 óta szolgálatot teljesítő dr. Vitez György Alajos tanárképzőintézeti tanár a legodaadóbb gonddal figyelték, mi történik a légitámadási intézkedések terén más nagy intézményeknél; elsősorban mi történik az Orsz. Széchenyi Könyvtárban és az Orsz. Levéltárban. Különösen elévülhetetlen érdemeket szerzett ebben az előzetes tájékoztatóban az 1943 november 22-én elhunyt dr. Török Pál, m. tanár, a M. Tud. Akadémia könyvtárába szolgálattételre beosztott m. n. múzeumi főkönyvtárnok. Őt bizta meg Voinovich Géza főtitkár ur 1943 április 7-én a könyvtár értékeinek elrejtési munkálataival, majd Szinnyei Józsefnek 1943 április 14-én történt elhalálása folytán addig az ideig, míg az Akadémia könyvtára új vezetőjét, főkönyvtárnokát meg nem választja, a könyvtár vezetésével is.

Dr. Török Pál a tőle megszokott gondnal, fáradhatatlan szorgalommal a szakemberekkel való tárgyalások alapján a főtitkár úrral és tisztviselőtársaival megegyezett abban, mit és hogyan mentsen, s ekkor hozzálátott a nagy felelősséggel járó feladat megoldásához. Az elrejtendő könyvtári anyag kiválogatásával párhuzamosan filmkockákra fényképfelvételek készültek a kéziratok és a Régi Magyar Irodalom legértesebb anyagáról. Közel 30.000 felvétel készült. Ezzel egyben megtörtént az első lépés könyvtárunkban is a külföldi közgyűjteményekben s a mi Orsz. Levéltárunkban követett gyakorlat felé, amely fényképmásokat bocsát a kutatók rendelkezésére, hogy az eredeti anyagot kimélje s megmaradását biztosítsa.

Négy ízben folytak az elrejtési munkálatok. Az első elrejtési munkálatok 1943 április 7-től június 12-ig tartottak. Június 8-án vitte el a Magyar Nemzeti Bank által Veszprémben részünkre átengedett helyiségekbe alulírott és Dr. Simonyi Dezső könyvtárnok az első, 1-10 ládákat, amelyekben leforrasztott horganylemez-ládákban vannak elhelyezve értékeink. Minden horganylemez-láda bent van a tartalmáról szóló jegyzék s ugyanezen jegyzék másodpéldányai a kulcsokkal és az átvételről szóló jegyzőkönyvek együtt könyvtárunkban.

Minderről dr. Török Pál kimerítő és minden apróságra kiterjedő jelentést írt, amelyet én, mint hogy az Akadémia 1943 májusi összes ülésén főkönyvtárnokává választott, 1943 június 15-én 112/1943. könyvt. sz. alatt a főtitkár hoz felterjesztettem.

Dr. Török Pál nagy érdemét úgy vélem a legméltóbban megörökíteni, ha az első írajtásról szól jelentését a maga egészében ideiktatom. A Jelentés a következő:

"Jelentés a MTA könyvtárában 1943 április-május-június hó folyamán végzett légoltalmi-előkészület munkáról.

1. Előzmények. Az 1938 őszi politikai válság óta állandó gondot okoz minden közgyűjtemény vezetőségének a háborús veszély. A nagy háború kitörése óta ez a gond egyre növekszik.

A légitámadások ellen feltétlen biztonság Európában nincs, a légitámadások ereje pedig évről-évre borzalmasabb. 1939-ben - a háború kitörésekor - 10-20 kg-os bombák elleni védekezésről gondolkodtunk. Hamarosan 50, sőt 100 kg-os bombák elleni védekezésről gondolkodtunk, hamarosan kerültek szóba, ma 20-40 mássásokkal számolunk, nem is szólva a háború eleje óta ismeretes gyújtó-, és a közgyűjtemények szempontjából aránylag kevés figyelemre méltított, de azért szintén végzetessé válható gázbombákról.

A sötét gondok intőzkedésre vagy legalább a lehetőségek kutatására kényszerítették Akadémiánk vezetőségét is. A háború első idejében, mikor Magyarországot a háborúnak még csak szele érintette, de viharába még nem kerültünk, méregettük gondolatban az Akadémia palotáját. A 80 évesnél idősebb masszív épületet hatalmas téglafalak és pillérek tartják, a könyvtár repositóriumában tökéletes biztonságot ígérő boltívek vannak: 10-20 kg-os bomba ezeknek akig érthet. Kínálkozott légoltalmi célra a bérpalota pincéjében lévő és most már nem használt három vasbeton "boros" hordó, melyeknek belvilága egyenként is eléri egy-egy normális lakószobáét. Egyetlen hibának az látszott, hogy e hordók nyílása szűk. Az Akadémia bádogosának szerszámai azonban gyöngék voltak a vasbeton átfurására, a tagítással alig jutott odáig, hogy a nyíláson át felnőtt ember legalább guggolva kényelmesen beférkőzhetett volna. Lux Kálmán 1943 elején kívül-belül szemügyre véve a hordókat, megállapította, hogy ezeket négy-négy vasbeton lemez határolja. Ez igen jó biztosíték lenne, csak hogy a lemezek nem egymáshoz támaszkodnak, hanem az Akadémia épületét tartó négy-négy téglapillért karukjuk kötik össze. A téglapillér pedig - Lux Kálmán szerint - pozdorjává megy olyan bomba hatása alatt, amellyel a vasbeton még dacolni tudna. Ennél is komolyabb veszély a pince nyirkossága. Levisszük megvédeni könyveinket a bomba ellen, levisszük megrothasztani a nyirkos helyisége?

1943 április 7-én Voinovic Géza főtitkár ur magához rendelt és közölte velem, hogy több irányban folytatott bizalmas tárgyalás után arra az elhatározásra jutott, hogy könyvtárunk feltettebb darabjait vidékre szállíttatja. Gondol azonban arra is, hogy a mentendő anyagból minél több lefényképeztesse, ez utóbbi célra mintegy 10,000 P-nyi fődözetet helyezett kilátásba.

Ezen az alapon indult meg könyvtárunkban a légoltalmi előkészületeknek az a része, melynek munkáját 1943 április 7-től június 8-ig végeztük, kerek két hónapon át.

2. Térfogat és ládák. Első feladatunknak tekintettem a rendelkezésünkre álló tér méreteinek megállapítását. Az Akadémiánk értékeinek helyetadó vezető gazdasági intézet átírata szerint 2 köbméternyi térfogatot vehettünk igénybe, 1 négyzetméter alapon, maximálisan 2000 kg súlyban. Könyvanyagunk súlyára vonatkozó többoldalu szakvélemény meghallgatása és próbamérések után arra a meggyőződésre jutottam, hogy két köbméter nem haladná meg sokkal az 1000 kg-nyi súlyt, a 2000 kg-ot el nem érné. Amikor tehát Torzsay-Biber András felügyelő urtól arról értesültem, hogy a légteret 4 méter magasságban használhatjuk ki, följajánlottam neki, hogy mi csak fél négyzetmétert veszünk igénybe 4 méter magasságban, vagy ha nekik amugy megfelelőbb, akkor olyan szilárd ládákat készítettünk /erre már utasításom volt a főtitkár urtól/, hogy arra bizvást rakhatnak más anyaggal. Torzsay-Biber András azt válaszolta, hogy a nekünk kijelölt négyzetméternyi alagra ők csak a MTA anyagát helyezik. Megállapodtunk vele abban, hogy ezek szerint - a 2000 kg-nyi súlyt túl nem lépve - 2.5 köbméternyi térfogatú ládát csináltatunk.

A tér kérdésének tisztázása után Dudás Kálmán építész ur megrendelte a ládákat, egyelőre két köbméter felhasználására. 6 db. 50/50/100 cm és nagyobb térfogatú darabok részére 1 db. 100/100/50 cm-es ládát készítettünk. Utóbb ezt a nagy ládát ketté vágattam és további két ládát készítetttem. Így

összesen 2.5 köbméter külvilágu, 10 darab 50/50/100 cm.méretű láda állott rendelkezésünkre. A Nemzeti Múzeum példájára e ládába horgany dobozokst csináltattunk. A Nemzeti Múzeumban 50/50/60 cm méretű durva ládába helyezett horgany-dobozokba csomagoltak. Ezeket Simonyi Dezső kollegánk szemlélte meg, az Akadémia bádogosa aztán a Simonyi dr. urtól vett tájékozás alapján készítette el a különböző méterű dovozokat, mindenik ládába kettőt, illetve a tizedikbe egyetlen bádoghengert, az igen nagy méretű oklevelek elhelyezésére. Utólag sem tartom célszerűtlennek az 50/50/100 cm-es láda-méret választását. Ládáinkat két-két ember heveder nélkül elég jól bírta kivinni a palota udvarára és felrakni a teherautóra. Nem tartom fontosnak, hogy ezek a ládák nagyon könnyen mozgathatók legyenek.

3. Személyi ügyek. A légoltalmi előkészületek munkájában keservesen kellett nélkülöznünk az irányító főnököt. Szinnyei József főkönyvtárnok ur 1943 január eleje óta egyre súlyosbodó betegségben feküdt. Március derekától már csak kivételesen fogadhatta látogatásainkat. Az ő betegsége miatt a könyvtár egyszerű folyó ügyeinek intézését is halogatnunk kellett. Légoltalmi ügyekben tőle utasítást, tanácsot nem remélhattünk - április 14-én elhunyt. Nem sokkal utóbb egy másik lelki megrázkódtatás befolyásolt munka közben. Május 4-én volt kedves kollegánkat, Rozgonyi Margitot kísértük utolsó útjára.

Ekkor már szállongó hírekből reméltük, hogy az Akadémia Melich János személyében fogja főkönyvtárnokát megválasztani, tanácskozni szerettünk volna vele, ő azonban megválasztása előtt rezerváltan viselkedett és rezerváltan viselkedett a légoltalmi előkészületek ügyében megválasztása után is, a munka elvégzéséért a felelősséget arra háritva, akire eredetileg bízva volt, t.i. reám. A rezerváltság sejthető oka tiszteletreméltó, a következmény azonban rám nézve sajnálatos, gondomat súlyosbitotta.

A tulajdonképeni munka megkezdése előtt fölvetődött az a gondolat, hogy az előkészületek idejére bezárjuk a könyvtárt. Kollegiátusunk egyhangú elhatározással amellett döntött, hogy ezt mellőzzük, a nehézségeket oldjuk meg a munkakörök eltolásával. Előre láttuk, hogy a munka dereka a filmek rendezésére fog esni. Ebben először Wodetzky Imréné Öngára kellett gondolnunk, aki ügyes amatőr-fényképész és gondolnunk kellett a másik két nőkollegára, hiszen ez a rendezés aprólékos és türelmes női munkát kíván. Emiatt az olvasótermi ügyeletre Fludorovits Jolán helyett dr. Hollósi Somogyi Józsefet, Wodetzky Imréné helyett a könyvkölcsönzés ügyeinek végzésére dr. Simonyi Dezsőt, az iktatókönyv vezetésére és levelezésre Munkácsy Mihályt kértem meg. Vitéz Györkösy Alajos megmaradt rendes beosztása mellett, mert a növedéknapló vezetésében sem zavart sem főnnakadást előidézni nem akartam. A továbbiakban természetesen a férfikollegák is részt vettek alkalmilag az előkészületek munkájában.

A munka kezdeténél számot vetve önmagammal, saját emberi fogyatkozásaimon túl fájdalommal éreztem a könyvtárunk szervezetéből eredő hiányosságot.

Évekkel ezelőtt több ízben nyomatékosan kértem Szinnyei József főkönyvtárnokakt urtól, hogy a záros gyűjtemények kezelését több ember közt ossza meg, - ő azzal háritotta el a kérés teljesítését, hogy az Akadémia Igazgató Tanácsának /előttem közelebből nem ismertem/ határozata értelmében a kulcsoknak egy ember kezében kell lenniök.

Most itt állottam az előtt a föladat előtt, hogy kiválogassam az értékesebb anyagot a rám bízott gyűjteményekből.

Önmagamát nem tartom éppen gyöngögethetségűnek, munkakészség szempontjából sem tartom kifogás alá eső egyénnek magamat. De sem a gyűjtemények gondozásának átvételekor, körülbelül 40-45 éves fővel, sem korábban arra nem vállalkozhattam volna, hogy választott szaktárgyaimon kívül gyökeresen beletanuljak a magyar irodalom és nyelvészet, az incunabula, a Régi Magyar Könyvtár mélységeibe, ráadásul elsajátítsam a török, perzsa, tibeti, héber, mongol nyelveket, pedig ezeken kívül számos másnyelvű és másjellegű gyűjtemény volt az én kezelésem alatt. Nem tudom elítélni önmagamát amiatt, hogy a MTA könyvtárában az én személyemben az analfabéta kezeli a világhírű keleti gyűjteményeket, dilttáns az uncunabulát és a kódex-anyagot, amatőr a magyar irodalmat. A történelmi és jogi részben szakértővé fejlődhettem volna, ha időmet és eszemet le nem foglalta volna a rám nézve idegen anyag, amelynek kezelése fizikailag is ugyancsak igénybe vett. Nem feledhettem Trócsányi Zoltán t. barátom panaszát, hogy a Múzeum hírlaptárában milyen nehéz az altisztek dolga: 60-70 m távolságba kell járniök a raktárban, - nekem ilyen, vagy nagyobb távolságba magamnak

kellett és kell járnom a Régi Magyar Könyvtár, az incunabula és az akadémiai őrzött példányok sőt más szakok könyveinek kiszolgálása kedvéért, nem fűthető és nem szellőztethető helyiségbe, ahol többször egészségem bánta a szolgáltatást.

Nem szemrehányásképpen adom elő ezt az Akadémiával szemben, amely engem csak hálára és szeretetre kötelezett sokrendbeli jótéteményével. Annál kevésbé tehetek szemrehányást, mert tudom, hogy Akadémiánk célja "a tudomány és irodalom magyar nyelven művelése és terjesztése", az Akadémia tehát nem múzeum. A kettőt csak az alapítás évtizedeiben téveszthette össze a magyar közvélemény. De bármiképpen gondolkozunk az Akadémia célja és feladata felől, tény az, hogy könyvtárunk ebből a szempontból jobbitásra szoruló állapotban van, és ennek hátrányos következményeit most olyan eszközökkel kellett elhárítanunk, amilyenekkel tudtuk.

Kollégáim régóta részvétellel nézték küzdelmeimet, 1942 decemberétől a kéziratárban dr. Schiller Pálné, a Régi Magyar Könyvtárban pedig dr. Fludorovits Jolán átvette tőlem a munka oroszlanrészét. Az ő segítségük aztán igen értékes lett számomra az elrejtendő anyag kiválasztásában. A kollegiátus tagjai közül még Vitéz Györkösy Alajos és egyes keleti szakokban Hollósi Somogyi József vett részt a kiválogatásban, aki a Goldziher-szobában dolgozgatott helyettem hónapok óta.

4. A válogatás. Minthogy a magunk erejében nem bizhattam, külső szakférfiak segítségét ~~kérésre~~ kértem. Voinovich Géza főtitkár ur utasításain kívül örömmel kértem és nagy köszönettel vettem Pais Dezső, Szabó Dénes és utóbb Melich János vélemény-nyilvánítását. Ezek alapján lefényképeztettük az összes 1600 előtti magyar nyelvemlékek közül az unikumak tekinthető magyar nyelvű kéziratokat és nyomtatványokat, sőt a valamivel későbbi keletű, de kiemelkedően érdekes darabokat. Kossányi Béla főlevéltárnok fővilágosításai alapján az Országos Levéltár eljárását követve lefényképeztettük az 1526 előtti eredeti oklevélanyagunkat, mely történelmi és gyakran magyar nyelvi szempontból is fontos. Latin kódexeinkre és incunabulainkra vonatkozólag Teller Frigyes és Radó Polykarp adott tanácsokat, az európai híru Kaufmann-könyvtárra Widder Salamon. Ebből a gyűjteményről egy éppen fényképezésre kijelölt darabot a Magyar Zsidó Múzeum saját részére fényképeztetett le azzal a kötelezettséggel, hogy a filmet a kidás után a mi filmgyűjteményünknek engedi át. Művészet- és viselettörténeti anyagunkból Dercsényi Béla és Vayer Lajos véleménye alapján készítettünk színes fölvételeket. Ebből az anyagból a fényképeket készítő Európa kft saját tervezett kiadványa részére vett föl néhány fényképezésre kijelölt lapot. A Goethe Múzeumból Pukánszky Béla tanácsára vétettük le az eredeti leveleket. A magyar irodalmi anyagra általánosságban mozgó vélemény adott Kerecsényi Dezső és Alszeghy Zsolt, a keleti gyűjtemények egy részére vonatkozólag pontos utasítást kaptunk Németh Gyula és Ligeti Lajos tanár urtól valamint Nagy Lajos tanársegéd urtól.

5. Fényképezés. A válogatás munkájával párhuzamosan folyt a fényképezés és tárolás. Egyik első teendő volt - mivel Akadémiánknek laboratóriuma nincsen - megfelelő fényképész felkutatása. A Teleki Pál Tudományos Intézet drága felszerelése nem jöhetett számba, /bár szakképzett kezelőjük is volna hozzá/ mivel egyes fontos alkatrészeket Németországból megszerezniük nem sikerült. A Nemzeti Múzeum fényképésze el volt foglalva, nekünk nem dolgozhatott. Maradt az Országos Levéltár fényképésze, akivel hasonló munkát - természetesen aránylag mindig keveset - már többször végeztettünk megelégedésre. Ő vállalta a munkát Jánossy Dénes főlevéltárnok ur engedélyével és Ila Bálint levéltárnok ur felügyelete alatt. Munka közben ismételtelen elakadással fenyegetett a filmhiány, melyen egy alkalommal könyvtárunk egyik altisztjének, Kovács Ferencnek leleményessége segített. Az Országos Levéltár fényképésze, Magyar Lajos azonban nem vállalta ~~xxix~~ a színes fölvételek készítését, ezek elkészítésére Fitz József főigazgató ur tanácsát követve, az Európa kiadó kft-t kértem meg. Nehézséget okozott itt is a filmhiány, Radó Polykarp sajátjából kölcsönzött egy tekercset, a legszükségesebbet így végezhetjük el.

6. A tárolás módja. Naponta 300 és több igen jó fölvételt szállított az Országos Levéltár fényképésze, aki ezzel megérdemelte, hogy Akadémiánk elismerését fejezze ki iránta, nagy munkát adva a tárolással foglalatosskódó kollégáinknak. A tárolásra kétféle eljárás közt választhattunk. A Nemzeti Múzeum Tekercsekben táro. Ennek előnye az, hogy a nagyításnál a fényképész gyorsan dolgozhat.

Veszélye, hogy fől vétel közben a fényképező által esetleg átugrott lapok képei messze kiesnek a sorrendből. A Nemzeti Múzeumban ez azért nem okoz gondot, mert ott a fényképezett anyagot azonnal fölnagyítatják, a hiányt tehát a kész másolaton pótolhatják. Az Orsz. Levéltárban 1-2 filmkockát tesznek egy-egy celofán-tokba /lásd a mellékelt mintát/. Okleveleknél /nálunk is ezer felé jár a fényképezett oklevelek száma/ ez az egyetlen célszerű tárolás. Az oklevelekről készült fölvételeket csak így rakhatjuk kelet szerint vagy más elv szerint rendbe. De előnyös ez a rendszer a könyveknél és kódexeknél is, mert nehézség nélkül kúszbölhetjük ki a tévedésből másodsor is elkészült fölvételeket, a maga helyére rakhatjuk a fényképező minden figyelme dacára kiesett és emiatt későbbi tekerésre került kockákat. Ha egész munkák képanyagának fölnagyításáról lesz szó, akkor a mi eljárásunk lassítja ugyan a fényképező munkáját, mert nem dolgozhat tekeresekkel, tehát 25-30 fölvételből álló sorozatokkal, hanem minden második fölvételt külön kell a gépbe tennie de ezért a technikai kényelmetlenségért bőven kárpótol az a tudat, hogy az általunk követett eljárás emberi számítás szerint biztonságot nyújt az egész mű minden egyes lapjának lefényképezéséről. Mellékesen jelentem, hogy nagyobbterjedelmű egész mű fölnagyítására eddig rendelést nem kaptunk, egyes lapokról készített nagyításokkal e rövid idő alatt is a Körösi Csoma Társaságnak és Teller Frigyesnek szolgálhattunk. Eljárásunknak egyik megvetendő nem megvetendő előnye végül az, hogy a lehető legtökéletesebb pormentességben tartja a filmkockákat.

7. A tárolás munkája. A filmkockák azonosítását az eredetivel, megjelölésüket és celofán-tokba helyezését, az egésznek könyvek illetve kódexek szerint összerakását, megszámlálását, könyvtárunk három női tisztviselője végezte. A munka megkönnyítésére igénybe vettük a könyvtárnak megvolt hatszoros nagyítású lupóját, vettünk Libál Andortól egy tízenkétszeres nagyítót. E segédeszközök sőt az egyéb könyvtári munkától való fölszabadítás is édes-kevés lett volna, ha kollegáink nem vetették volna önfeláldozással magukat erre a rendkívüli figyelmet és pontosságot követelő munkára. Fludorovits Jolán, Schiller Pálné és Wodetzky Imréné a legnagyobb megértéssel és lelkesedéssel dolgoztak hivatalos idő alatt és hivatalos időn túl, néha szinte megszakítás nélkül este hótig. Hátraleköt egy napról a másikra nem hagytak, akármennyit szálított a fényképező. A magam részéről csak kötelességet, természetesen igen jól eső kötelességet teljesíték, amikor itt is kifejezem azt a hálát, amit velük és általában az egész kollegiátussal szemben éreztem és érzek azért, hogy a velük lényegileg egyenlőrangú tisztviselőtárs szavára nem várva, buzgó munkát végeztek, s ez el nemcsak kenyéradó gazdánknak tettek igen jó szolgálatot, hanem segítettek abban, hogy magyarországi Akadémiánk Elnöksége megtisztelő megbízásának annál jobban megfelelhessenek.

50.000-hez jár közel a rendben tárolt filmkockák száma. A celofán tokokat tízével rakták a hölgyek papiros-tokokba. Ezek a tízes tokok egy-egy kötegbe kerültek könyvenként, illetve kódexenként. Az így rendezett anyag 50 cm. hosszú keménypapír-dobozokba téve könyvtárunk vaskádájában /Arany János-láda/ nyert elhelyezést, melynek föltett tartalmát az óvóhelyre szállítottuk.

8. Csomagolás. A lefényképezett és a többi, szintén elrejtésre szánt anyagot az előre elkészített ládába jegyzék szerint ugyancsak Fludorovits Jolán, Schiller Pálné és Wodetzky Imréné csomagolta el. Egy-egy jegyzék került az illető ládába, gépelt másolatuk a jelentéshez van csatolva éppen úgy mint a fényképezett anyagról szóló jegyzék. A csomagolásban Kovács Ferenc, aki aztán a ládák pecsételését végezte és kisebb mértékben Monacsi Karoly altisztünk segédkezett. Az egyes darabok külön papirosba rakva kerültek a horganydobozokba, a horganyhengerbe a nagyobbterjedelmű okleveleket teljesen kitérítve csomagolópapíros-ívekbe helyeztük el, nagy hengert csavarva az egész halomból. Így az oklevelek nincsenek kitéve törésnek, mert nincsenek behajlítva, pecsétjuket selyempapírcsomagolás védi külön, bár a legtöbb pecsét valószínűleg a kéziratárunkba kerülés előtt már darabokra volt törve, ha egyáltalán megvolt még. Könyvtárunk és kéziratárunk anyagával együtt csomagolták el önagyságuk a Vizota Gyula által a Széchenyi-Muzeumból kiválogatott és külön jegyzékbe foglalt iratokat és ereklyéket.

9. Elszállítás. Csomagolás céljára a Vörösmarty-szobát választottam ki, mint amely a legközelebb esik az akadémiái palota udvarához, ahova a bérpalota kapuján át bejárhatott a teherautó.

Teherautót többirányú tárgyalás után Dárday-Abriáni Gábor akadé-

miai ügyész ur közvetítésével kaptunk a Szöllősy cégtől, mely a parcellázások ügyében régi összeköttetésben áll az Akadémiával. A megbeszélte időpontban, 1943 június 8-án 12 óra 15 perckor a teherautó beállott a bérpalota udvarába, a berakodás négy altiszt munkájával percek alatt megtörtént, s a szállítmány megindult. Magam a balatoni műút vánjáig mentem a kocsival, ott dr. Simonyi Dezső egyedül maradt rajta könyvtárunk részéről. Melich János főkönyvtárnok ur az átvévi Torzsay-Biber Andrásal személy-kocsin kísérte az oszlopot, melyhez a mi teherautónkon kívül két másik tartozott megfelelő tisztviselői, altiszt és rendőri kísérettel.

A szállítmány átvételéről külön jegyzőkönyv készült, melyet a főkönyvtárnok ur őriz az elszállított 10 láda lakatjainak kulcsaival.

Móly tisztelettel

Bp. 1943. jun. 11.

Török Pál

Bpest, V. Akadémia u. 2. "

Hivatalom elfoglalása után, 1943 május 24. után, mindjobban látnom kellett hogy a fokozódó légiveszéllyel szemben még mindig sok az az anyag, amelyet okvetlenül mentenünk, elrejtünk kell. Szükség van tehát második elrejtésre is.

Azon a jó és kipróbált uton, amelyet dr. Török Pál járt meg az első elrejtési munkálatok előkészítésénél és végrehajtásánál, indultam el én is. Közben ugyanis azt is megtudtam, hogy az Orsz. Széchenyi Könyvtár tovább is folytatja elrejtési munkálatait, de ha ezt nem tudtam volna is, akkor is folytatnom kellett volna az elrejtést, mert az első 10 ládába pótolhatatlan értékeinknek jó része nem fért be. Legfontosabb kérdés volt, hogy további értékeinket hol rejtjük el. Sikerült a vallás- és közokt. és a honvédelmi minisztérium előzőkenyisége folytán értékeinket újabb, ugyanolyan faládákba elhelyezett, leforrasztott horganylemezládákban az u.n. "Kistörzs" helyiségeiben, a budai Várhegy alatt elhelyezni. Ezeket a ládákat 11-20. számmal, MTA jelzéssel láttuk el, biztonsági zárral szereltük fel, minden horganylemezládában elhelyeztük tartalma jegyzékét és a jegyzékek másodpéldányát az átadási jegyzőkönyvvel és a ládák kulcsaival a könyvtárban elhelyeztük. Ezt a második elrejtési munkálatot dr. vitéz Györkösy Alajos tanár ur vezette megállapodásaink szellemében. A ládákat 1943 aug. 23-án szállítottuk el s az átadást dr. Török Pál és dr. Simonyi Dezső végezték; elszállítás előtt a ládákat én is számba vettem. /L. Dr. Török Pál jelentését 120/1943 sz. és 176/1943. sz. yr. Györkösy Alajos jelentését./

Mint hogy a 11-20 sz. ládába az első elrejtéskor fennmaradt anyagot kellett elsősorban elhelyezni, azért a második elrejtésre szánt anyagból is több kiszorult. Újabb megfontolások folytán meg a fennmaradt anyaggal együtt újabb tíz ládára való elrejtéshez szánt anyag gyűlt össze. Hogy a már kiszemelt anyagon kívül milyen új elrejtési való anyagot válogattam ki, azt elmondja a tisztviselőtársaimmal 1943. aug. 18-án tartott értekezlet jegyzőkönyve /Ad. 157/1943. könyvt. sz./, valamint e tárgyban a főtitkár urhoz felterjesztett 161/1943. könyvt. sz. alatt tett jelentésem.

A harmadikkalrejtés ledáit is a vallás- és közoktatási és a honvédelmi minisztérium által részünkre engedélyezett helyen, a budai Várhegy alatti u.n. "Kistörzs" helyiségeiben helyeztük el. Az átadást 1943 október 26-án dr. Simonyi Dezső akadémiai könyvtárnok teljesítette /ld. 271/1943. könyvt. sz. 7. A ládák az előző 1-20-sz. ládával teljesen azonosan voltak kiállítva és elkészítve, ezeket is megszámoztuk, mégpedig 21-30. számmal, minden ládát MTA jelzéssel láttuk el, mindegyiket biztonsági zárral szereltük fel, minden horganylemezládában elhelyeztük tartalma jegyzékét s a jegyzékek másodpéldányát az átadási jegyzőkönyvvel és a faládák kulcsaival a könyvtárban elhelyeztük.

A Török Pál jelentésében említettekén kívül második, harmadik és negyedik elrejtésünk alkalmával még a következő szakemberek, tudósok tanácsát kértük ki: Zsirai Miklós ak. ig. és r. tag vogul és osztyák kézirati anyagunkat válogatta ki, Kodály Zoltán l. tag a zenei kéziratokat jelölte ki elrejtésre, Czeglédy Károly egy. n. tanár keleti kéziratainkat nézte át, Garda Samu c. gimn. igazgató térképgyűjteményünket nézte át az elrejtés szempontjából. Ugyanígy szempontból vizsgálta át éremgyűjteményünket Huszár Lajos, a Történelmi Múzeum őre. Hálával kell megemlékeznem Dr. Schneller Vilmos, Dr. Tihamér Lajos min. tanácsos urakról és Dr. Clausner Mihály min. titkár urról, akik a vall. és közokt. minisztériumban a kultúrjavak elrejtésének ügyét intézték. Ők jelölték ki számunkra a helyet, ahova második és harmadik elrejtésünk tíz-tíz ládáját elhelyezhettük.

1944 első negyedében a hadi és más események folytán a helyzet mindinkább súlyosbodott. A minisztériumok, így a vall.-és közoktatásügyi minisztérium bizalmas rendeletet adott ki, hogy a közgyűjteményeknél is további elrejtésekre van szükség. Magam azt a bizalmas levelet láttam és olvastam, amelyet a budapesti egyetem bölcsészettudománykari dékánja kapott. Ekkor, 1944. márc. elején ismét érintkezésbe léptem az Orsz. Széchenyi Könyvtár főigazgatójával dr. Fitz Józseffel. Ezeknek a tényeknek és megbeszéléseknek hatása alatt tettem javaslatot a főtitkár urnak további elrejtésre, azt meg, hogy mit rejtünk el, 1944 március 6-án részletesen megbeszéltem tisztviselőtársaimmal /ld. 77/1944.könyvt.sz.a./. Ezuttal az egész kéziratári anyag és könyvtárunk használata szempontjából legbecsesebb nyomtatott könyvanyagunk került elrejtésre. Ezt a negyedik elrejtést, amelyet megállapodásaink szerint dr. Simonyi Dezső és dr. vitéz Györkösy Alajos sok testi fáradozással is vezettek, mert a vasbeton hordóknak napokon, heteken át dolgoztak, már nem lehetett az eddigi módon elcsomagolással végrehajtani. Sok mindenféle okból a főtitkár úrral abban egyeztünk meg, hogy ezt a hatalmas anyagot az Akadémia épületének alagsorában, régebben épített vasbeton hordóknak helyezzük el. Ezekre a vasbeton hordókra az első elrejtéskor is gondolt a főtitkár ur és Dr. Török Pál /ld. 112/1943.könyvt.sz.a./. 1943 elején a hordóknak ily célra való felhasználása szempontjából véleményadásra kérték fel Lux Kálmán építésztanár ömértóságát. Lux Kálmán alaposan megvizsgálta a vasbeton hordókat, megállapította, hogy "ezeket négy-négy vasbeton határolja. Ez igen jó biztosíték lenne, csak hogy a lemezek nem egymásnak támaszkodnak, hanem az Akadémia épületét tartó négy-négy téglapillérrel kötik össze. A téglapillér pedig pozdrójává megy olyan bomba hatása alatt, amellyel a vasbeton még dacolni tudna. Ennél is komolyabb veszély a pince nyirkossága." /L.fentebb Török Pál jelentésében./ E vélemény alapján az első három elrejtés az Akadémián kívüli helyiségekben történt.

Ha én az Akadémia főkönyvtárnoka lettem volna az első elrejtéskor /jelentésem e részét 1944 július 23-án irtam l. 183/1944/, valamennyi elrejtést az Akadémia alagsorában, megfelelő beépítéssel, végeztem volna el. Értesülősem és hivatalos jelentések szerint az Orsz. Levéltár a légoltalmi intézkedések során két alagsori helyiségét használta fel elrejtési célokra /ld. 1943-ról szóló 1944 márc. 18-án kelt jelentését, olvasható könyvtárunk irattárában 183/1944.könyvt.sz.a./; alagrossól szól az Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum jelentése is /ld. 1943-ról 1944 márc. 10-én kelt jelentését, olvasható könyvtárunk irattárában u.a.sz.alatt/. A budapesti Egyetemi Könyvtár is saját épülete pincehelyiségében rejtette el értékeit a utolsó elrejtéseit az Orsz. Széchenyi Könyvtár is a M. Nemzeti Múzeum alagsorában végezte. /1914-19-ben, mikor az Orsz. Széchenyi Könyvtár tisztviselője voltam, amit elrejtetni akartunk, itt helyeztük volt el. Ez intézkedéseknek külsőösen akkor fogják hasznát látni, amikor a légiveszély illetőleg a háború elmúlik. Az ilyen, saját épületbe helyezett gyűjteményeket hamarabb és kevesebb költséggel lehet majd a közönség s a kutatás részére hozzáférhetővé tenni.

Jelzett elgondolásomból kifolyólag is, de mert más választás ugysem volt mi is a főtitkár ur által rendelkezésünkre bocsátott két vasbeton hordóban rejtettük el a még elrejtendőket. Hogy mit rejtettünk el a két vasbeton hordóban, részletesen felsorolja a 77/1944.könyvt.sz.a.található, 1944 máj. 4-én dr. Simonyi Dezső akd.könyvtárnok által irt jelentés. - Az elrejtési munkálatokat 1944 márc. 2-án kezdtük /a lehordást márc. 13-án/ és április 25-én fejeztük be. A betonhordók nyílásait, valamint az udvar felőli ablaknyílásokat befalaztattuk, a vasbeton hordóhoz vezető folyosót vasajtóval zártuk el.

A költségek, amelyeket a M. T. Akadémia a személyzet munkájának jutalmazására fordított, a következők:

I. elrejtés	2150 P	2150 P
II. "	1920 + 60 + 220	2200 "
III. "	1850 + 550 + 40	2440 "
IV. "	2282 + 1240 + 794.70	4386.70

Összesen

11176.70 P

Ezekben a számokban nincsenek benne azok az összegok, amibe a faladák és a beléjük helyezett horganylemezládák kerültek, továbbá az első szállítás és a falazások költségei. Egyébiránt a főtitkár ur 10.000 + 14.000 P-t bocsátott rendelkezésemre.

A négy elrejtés következtében az Akadémia könyvtárának a közönség részéről való használhatósága ugyszólván teljesen megszűnt. Ép azért 1944 április 5-től a könyvtárt a főtitkár urral való egyetértésben a nagyközönség elől elzártam. A könyvtár azonban továbbra is nyitva volt és van 1944 április 12-től /ápr.6-12.husvétli szünet/ minden nap délelőtt 9-1-ig. Akadémiai tagok és más tudósok a könyvtárnak el nem rejtett anyagát továbbra is használhatják. De a legértékesebb kódexekről és kéziratokról készült filmfelvételek még azt is lehetővé teszik, hogy segítségükkel legfélértettebb kincseink is - bár biztonságba vannak helyezve - akadály nélkül a tudós kutatás szolgálatába állíthatók.

Tekintettel arra, hogy április 3-tól, a Budapest ellen intézett első nagy támadás napjától a sűrűn ismétlődő bombatámadások miatt a tisztviselők és altisztek helyzete is súlyosabbá vált, a főtitkári hivatalban bevezetett rendszert figyelembe véve, a könyvtár tisztviselőit és katonai szolgálatot nem teljesítő két altisztjét egészségük és munkabírásuk érdekében 1944 május és június, valamint szeptember hónapra szolgálattétel szempontjából két csoportra osztottam: két héten át az egyik, a következő két héten a másik csoport végzi a folyó és az általam kijelölt munkát. Mert munka bizony van. Julius és augusztus hóban ugyancsak felváltva, egy-egy csoport szabadságra megy, s így a könyvtárban azért mindig van szolgálat, s ha akadémiai tag vagy tudós a könyvtárba jön, azt d.e. 9 és 1 óra között kiszolgálja a könyvtár. - Magam minden hónapban: így ápr., máj., jún. és július hóban 4-6 napra Pestre jöttem, s végül meg végleg hazatértem s végzem majd naponta főkönyvtárnoki kötelességemet.

Én is, dr. Török Pál is, akinek elgondolásai szerint előttem az elrejtési munkálatok történtek, valamint tisztviselőtársaim is, akikkel állandóan tanácskoztam, igyekeztünk legjobb tudásunk szerint az elrejtésekben lelkiismeretesen eljárni. Ismertük ezen a téren az egész anyagot, amit hazai és külföldi, mégpedig ellenséges külföldi szakemberek is, irtak /ld. Fitz József: Magy. Könyvt. és Levélt. Egyes. Évkönyve IV, 3-7/, s ép azért sok aggodalommal rejtettük el amit elrejtettünk. Hogyha bombázás folytán el nem pusztul anyagunk, milyen állapotban fogjuk találni azt ismét használatba helyezésekor, tapasztalatok hiányában nem tudhatjuk. Légmentes elcsomagolás mellett is megbetegedhetnek a könyvek, hiszen vannak gombafajták, melyeknek életfeltétele épen a légmentesség. Mennyivel inkább lehetnek kitéve bomlási folyamatnak a másfajta elcsomagolással elrejtett könyvek, értékek! Bizalmunk mégis megvan, hogy gondosságunknak meglesz a jutalma. Adja Isten, hogy anyagunkat a feltáráskor sértetlenül találjuk.

1943 május 24-én az Akadémia egyhangulag főkönyvtárnokává választott. E választás alapján a könyvtárat alapító gróf Teleki-nemzetség seniora, gróf Teleki József v.b.t.t. főkönyvtárnokká kinevezett. Hivatalomat május 29-én foglaltam el. Ismertem úgy nagyjában a könyvtárat, mégpedig nemcsak mint kutatóhanem mint a könyvtárnak egykori tiszteletdíjas alkalmazottja is. Ez azonban 1900-ban volt, s azóta az Akadémia könyvtárában is nagy változások történtek. Első dolgom volt tehát tájékozódni a könyvtár állapotáról. Összeállítottam magamnak azokat a kérdéseket, amelyekre tisztviselőtársaimtól és az altisztektől felvilágosítást akartam kérni. Junius 15-én összeültünk s megbeszéltük e kérdéseket. Megbeszélésünket jegyzőkönyvbe foglaltuk. A jegyzőkönyv szövege ez: "Jegyzőkönyv.

Felvétellett 1943. június 15-én.

Jelen vannak: Melich János főkönyvtárnok

Török Pál

Schillerné Rudas Erzsébet

Simonyi Dezső

Somogyi József

Wodetzkyne Rühleín Livia

Fludorovits Jolán

Györkösy Alajos

A megbeszélés tárgya: A könyvtár jelenlegi állpota, ezen állapot esetleges hibáinak kiküszöbölése, a szükséges változtatások előterjesztése. Főkönyvtárnok kérdéseire a következő válaszok hangzanak el.

I. A könyvtár részei.

Török Pál ismerteti a könyvtár részeit. A könyvtár áll: 1/nyomtatványokból, 2/ kéziratokból, 3/különböző gyűjteményekből /Vörösmarty, Ráth, Duka, Kaufmann, Goethe, éremgyűjtemény stb./.

1/ A nyomtatvány osztály részei: a/ Teleki József hagyatéka, mint alapanyag,

↳ *magyar és magyar vonat-*
kötésűk

6 *magyariberek*
9. *és nem magyarok 1500-tól.*

amelyhez járulnak a különböző hagyatékok, adományok, újabbban a kötelesepé-nyok. b/ A régi magyar irodalom anyaga. c/ A keleti gyűjtemény. d/ Tudományos társaságok sorozatai /a M.T. Akadémia saját kiadványai, a külföldi akadémiák kiadványai/. e/ Térképtár, éremgyűjtemény.

Főkönyvtárnok összefoglalja, hogy vannak tehát nyomtatványaink két főcsoportban: 1/1771-ig és 2/1771-től. Vannak továbbá incunabulák, mint külön csoport és a nem magyar nyomtatványok.

II. A nyomtatványtár katalógusa és szakjai.

Györkösy előadja, hogy a könyvtárnak két katalógusa van: egy generális és egy szakkatalógus. A könyvtárban 52 szak van.

Főkönyvtárnok megjegyzi, hogy a raktárban az illető szakokhoz szakot jelző táblákat kell elhelyezni.

III. A kéziratár állománya.

Török Pál elmondja, hogy a kéziratár 18 szakra van osztva. Van egy helyi katalógusa, egy betűrendes katalógusa és egy időrendi katalógusa. A betűrendes katalógus két alcsoportja: a/ a művek katalógusa, b/ a levelek katalógusa.

IV. A vásárolt könyv utja a könyvtári kezelésben.

Simonyi Dezső és Györkösy Alajos beszámólnak az újonnan beérkezett könyv sor-sáról: 1/ Vétel. 2/ Felvétel az inventáriumba, egyuttal szakba osztás. 3/ Kata-lógizálás. 4/ Kuldő számozás és bélyegzés. 5/ Elhelyezés.

V. Revízió a könyvtárban.

Györkösy Alajos elmondja, hogy 20 év alatt kétszer történt átrakás a könyvtár-ban, a helyi katalógus alapján. 1924-ben revideálták az incunabulát, a nyelv-tudományt, a széptudományt és a classica-philológiát. A generális katalógust 1942-ben Fludorovits Jolán revideálta és rendezte.

Főkönyvtárnok megjegyzi, hogy kívánatos volna új, jobban kezelhető katalógus készítése, elmozdíthatatlan katalóguslapokkal, valamint egy külön őrzött, az olvasóközönség számára hozzá nem férhető katalógus elkészítése.

VI. Légmentesítés. Főkönyvtárnok tudatja, hogy további mntési munkálatok lehet-ségesek, kéri a tisztviselőket, gondoskodjanak az anyag előkészítéséről. Meg-gondolandó a könyvtár biztonságos légvédelme, különösen éjszaka, amikor senki sincsen jelen.

VII. Ezek után Györkösy Alajos előterjesztése pontról pontra megbeszélésre je-rül. Az előterjesztésnek hat főrésze van. Ezek:

I. A könyvtár elhelyezése.

1. A raktárhelyiségek koncentrálása a lehetőségek szerint.
2. A Goethe-, Vörösmarty-szoba és a Széchenyi-muzeum függetlenítése a könyvtártól közös vezetés alatt.
3. A ritkábban használt szakok távo-lából elhelyezése.
4. A Vigyázó-helyiség új berendezése; a R.M. Ir., Incin., Ráth-könyvtár, Kauf-mann-gyűjtemény, Bólyai-szekrény, Du-ka Tivadár-gyűjtemény, M.A. kiadványai, a tárlók, éremgyűjtemény eltávolítá-sa a raktárhelyiségből s külön helyi-ségben való felállítása.
5. Duplum-helyiség kérdése.
6. Takarítóeszközök kamrája.
7. W.C.
8. Könyvkölcsönzés számára a raktárhe-lyiségektől és az olvasóteremtől elkülönített helyiség.

9. Tisztviselőknak külön helyiségekben munkahelyek; az alkalmazottak számára ruhásszekrény, tisztességes mosdó és toalette.
10. Ruhatár.
11. A katalógusoknak külön helyiségben való elhelyezése.
12. Új helyiségek szerzése és felszerelése galériás állványzattal; a meglévő emeleti helyiségekben további vasállványok alkalmazása galériás megoldásokkal. A létrarendszer általában kiküszöbölendő.
13. A helyiségek szellőztetési és világítási berendezése.
14. Takarítás ne csak augusztusban történjék, hanem harmadévenként.
15. Szinyei József terve új helyiségek nyeresére vonatkozóan:
 - a./ az alagsorban;
 - b./ az udvaron létesítendő üvegtetős olvasóterem.

II. A könyvállomány kezelése.

A/ A meglévő állomány.

1. Külön kezelt, nem különösebben bibliográfiai jelentőségű gyűjtemények beolvasztása a törzsanyagba /Stein-könyvtár, Reiner-könyvtár/.
2. Az eddigi hármás besztás /O,Qu, Fo,/ megtartása; a decimális rendszer bevezetése a ma már félmillió kötetes könyvtárban lehetetlen a nélkül, hogy a könyvtárt évekre be ne kelljen zárni.
3. A magyar irodalmi művekből az első kiadások külön gyűjteményben való felállítása, kölcsönzési tilalommal. Megállapítandó az időhatár, amely időnként felemelendő.
4. Általános revízió a könyvanyagban és selejtezésben. A maguk idejében fontos, de ma már elavult s több példányban meglévő művek harmadik, negyedik esetleg második példánya is, selejtezendő.
5. A duplikátok rendszeres gyűjtése és jegyzőkhöz foglalása. A duplikátok jegyzéke közlendő más könyvtárakkal és intézményekkel csere vagy eladás céljából. Eldöntendő, hogy ajánlással ellátott munkákat lehet-e duplumba tenni?
6. A kézikönyvtár felfrissítése; szempont

az olvasók érdeklődése.

B/ A gyarapodás.

7. A katalogus-cédulák kisebb alakra való méretezése; a meglevő katalogus-cédulák ilyen értelemben való átírása.
8. Adrema-rendszer bevezetése.
9. A generális és szakkatalogus mellett tárgyi katalogus készítése.
10. A katalogusok elhelyezése ne a raktárhelyiségben történjenek.
11. A folyóiratok kezelése. A legutolsó, folyó évfolyamot hol és hogyan kell gyűjteni; hogyan lesz hozzáférhető az olvasó számára; 1925 előtti gyakorlat, mostani gyakorlat.
12. Könyvköttetés.

III. A könyvtár gyarapodása.

1. Kötelmpéldányok; kiválogatás, nyomdák ellenőrzése.
2. Folyóiratok; szerkesztőségi példány a megjelenés után, kötelempéldány.
3. Könyvbeszerzés. 1914 óta nem volt rendszeres gyarapítás. Hellebrandt Árpád óta az egyes tudományzajok tudományos szinten való tartása anyagi eszközök híján nem történhetett meg. Külföldi folyóiratok abbamaradt beszerzését Ferenczi Zoltán és Szilágyi József igyekeztek pótolni a rendelkezésre álló anyagi eszközök keretében. Egyes újabb folyóiratok bevezetése is megtörtént. Kivánatos lenne minden félbemaradt folyóirat sorozat kiegészítése, továbbá az egyes tudományzajok legjelentősebb műveinek beszerzése, azonban ne csak német tájékozódással, hanem figyelembe véve az olasz, francia, angol és amerikai tudományos irodalmat is.
4. Külföldi csere. Ennek számontartása és ellenőrzése. Eddigi gyakorlat. Már a második világháború akasztja meg a külföldi cserekapcsolatok rendszeres folyamatát. Még az első világháború okozta hiányokat sem sikerült eddig teljesen kiküszöbölni. Ajánlatos lenne kártotékolni a megszakadt összeköttetéseket. Így áttekintéssel bírnia a könyvtár mindarról, aminek a hiányát a békekötés után azonnal pótolni kell, s a békeállapot helyreállta után azonnal hozzákezdhetne ismét a kapcsolatok újra felvételéhez, amennyiben a politikai viszonyok meg fogják engedni.

5. A különnyomatok kérdése. Megtartandók-e? Ajánlással ellátottak is?

IV. A könyvforgalom.

1. Könyvkölcsönzés:
 - a./ katalogushasználat;
 - b./ kölcsönzés ne belső helyiségben;
 - c./ ideje: csak délelőtt?
2. Az olvasóterem:
 - a./ délelőtti használata;
 - b./ a délelőtti felügyeletet állandóan ugyanaz a tisztviselő lássa-e el, vagy váltakozás hetenként vagy napenként?
 - c./ délutáni felügyelet kérdése.
3. Távolsági raktárakban őrzött munkák csak másnapra készíthetők ki s adhatók ki; ugyanez álljon a kölcsönzésre is.

V. A személyzet.

1. Személyzetszaporítás.

Tisztviselői viszonylatban ez szorosán összefügg a munkahelyek kérdésével. Színyei főkönyvtárnok ur ajánlközeseket azzal utasított vissza, hogy nem tud munkahelyet biztosítani.

Altiszti személyzetszaporítás nemcsak kívánatos, hanem mulhatatlanul szükséges.
2. A mai viszonyok között kívánatos, hogy ne csak az altisztek részesüljenek munkaköpenyben, hanem a tisztviselők is. A tisztviselőknél ez esetleg ugy oldható meg, hogy a tisztviselők költéségére a könyvtár igényel munkaköpenyeket az illetékes helyen, mert üzletekben egyáltalában nem kaphatók.

Hasonlóképen megoldandó a könyvtárban a kézmosószer ügye is. Itt is az Akadémianak kellene megfelelő mennyiségű kézmosószappant igényelnie havonként.
3. Tisztviselői munkaköpenyek.
 - a./ nyomdai közelespéldányokkal kapcsolatos munkák; nyomdák ellenőrzése, közelespéldányok bekérése, az ezzel kapcsolatos levelezés; növedéknaplózás és szakbesztás; folyóiratok és currens akademiák nyilvántartása;
 - b./ katalogizálás;
 - c./ folyóiratkezelés;
 - d./ Ak. Társ. kezelése;
 - e./ M. Akad. kezelése;
 - f./ R. M. Ir. kezelése;
 - g./ Incunabula kezelése;
 - h./ a kéziratattár kezelése;
 - i./ a könyvállomány gondozása;
 - j./ könyvköttetés;
 - k./ könyvbeszerzés;
 - l./ altisztek ellenőrzése;

- m./ könyvkölcsönzés;
- n./ olvasótermi felügyelet;
- o./ irodalmi munkák s a nyomtatványok gondozása;
- p./ statisztikai nyilvántartás;
- r./ évi jelentés készítése;
- s./ kimutatások a nagyjutalmi bizottságnak;
- t./ pénztárkezelés;

4. Az altisztek munkaköre:

- a./ takarítás /munkabeosztás/.
- b./ könyvtári szakok gondozása; szakok közöttük való felosztása;
- c./ délutáni szolgálat; ennek díjazása?
- d./ postázás és közipénztári napló vezetése;
- e./ altisztek számára összefoglaló szabályzat?

VI. Elvégzésre váró munkák.

1. A Teleki-könyvtár állományának nyomtatott jegyzéke.
2. A könyvtár egész állományának nyomtatásban való közlése.
3. Katalogus a kézírattár anyagáról.
- 3.a. Katalogus a H.M.Ir.-ről.
4. Az évi gyarapodást kimutató nyomtatott katalogus.
5. Újból kiadandó a gyarapodássaé együtt:
 - a./ a folyóiratok jegyzéke;
 - b./ az ösnyomtatványok jegyzéke;
 - c./ a diplomatariumok jegyzéke.
6. Állandó idősterü kiállítások rendezése a könyvtár anyagából.

Györkösy Alajos ismerteti a könyvtár régi állapotát, különös tekintettel a helyszükére. 1925.ig a könyvtárban még bőven volt hely. Azonban Hellebrandt könyvtárnok válogatási módszere következtében a könyvek felhalmozódtak és mintegy 40.000 könyv várt feldolgozásra és elhelyezésre, ami az addigi tisztviselőhiány miatt csak Ferenczi főkönyvtárnok ideje alatt kezdődhetett meg. Ehhez járult az, hogy egyes raktárhelyiségeket lakás céljaira ki kellett üríteni és az így felhalmozódott anyag idézte elő a hirtelen helyválságot. Györkösy Alajos ismertetése után Főkönyvtárnok rátér az egyes pontok megtárgyalására.

I.1.pont. /Raktárhelyiségek koncentrálása./ Főkönyvtárnok elmondja, hogy elgondolása szerint a M.T.Akadémia bérházában, a kapualj átkáró kiépítésével lehetne újabb helyiségeket nyerni.

I.2.pont./Vörösmarty, Goethe, Széchenyi dtb.gyűjtemények függetlenítése./ Főkönyvtárnok közli, hogy külön ereklyetár berendezésére gondol, amelyben az Akadémia minden gyűjteménye külön helyiségben de egymás mellett volna elhelyezve. Az ereklyetár külön vezetés mellett és külön tisztviselőkkel működne. Erre a célra a legalkalmasabb hely a Növénytar helyisége volna. A helyiség bére állanségély formájában az Akadémiának megtérülhetne.

Főkönyvtárnok továbbá azt tervezi, hogy a régi magyar irodalmat összesíti és külön szobában helyezi el. Ez az összesítés a Ráth könyvtárral is lehetőségessé válna, az örökösökkel való megfelelő tárgyalás után.

Főkönyvtárnok kifejti, hogy a könyvtár legfontosabb feladatának a világ összes tudós társaságai kiadványainak megszerzését és megőrzését tekinti, va-

lamint a fennálló hiányok pótlását.

- I.8.pont./Könyvkölcsönzés helye./ Főkönyvtárnok megjegyzi, hogy keesülni kell hogy a kutatók a raktárhelyiségbe bejárjanak.
- I.9.pont./Tisztviselők munkahelye./ Főkönyvtárnok terve, hogy az Akadémia udvarának beépítésével nagy repositóriumot létesít, munkateremmel és külön helyiséggel a könyvkölcsönzés számára.
- II.2.pont./Decimális rendszer./ Főkönyvtárnok kifejti, hogy nem hive a decimális rendszernek. Könyvtárunkban az ezirányu átalakítás indokolatlan volna. Különbben is minden újítás csak a régi rendszer lezárásával kezdődhetne el.
- II.5.pont./Ajánlással ellátott duplumok./ Főkönyvtárnok kijelenti, hogy az ajánlással ellátott duplumok munkákat ne tegyék akkor sem a duplumtárba, ha könyvtári szempontból esetleg odatehetők.
- II.11.pont./Folyóiratok kezelése./ Györkösy Alajos ismerteti a folyóiratok raktározási módszerét a múltban és most.
- II.12.pont./Külföldi példányok./ Főkönyvtárnok megemlíti, hogy annak idején az ismételt példányokat az Akadémia kötelese példányokat kapjon. Most is ajánlatosnak tartja a szigorított kiválogatást. /Könyvköttetés./ Főkönyvtárnok megjegyzi, hogy minél több könyvet kell kötetni és hogy kötetlen könyvet kikölcsönözni nem szabad.
- III.1.pont./Kötelese példányok./ Főkönyvtárnok megemlíti, hogy annak idején ellenezte, hogy az Akadémia kötelese példányokat kapjon. Most is ajánlatosnak tartja a szigorított kiválogatást.
- III.2.pont./Folyóiratok./ Főkönyvtárnok szerint a folyóiratokat minden évfolyam befejeztével kötetni kell. Ugyanekkor a legkönnyebben észlelhetők és pótolhatók az esetleges hiányok.
- III.4.pont./Külföldi csereviszony./ Simonyi Dezső ismerteti a csereviszony mibenlétét és működését.
- IV.1.a/pont./Katalogushasználat./ Főkönyvtárnok szükségesnek tartja egy olyan katalogus elkészítését, amelyik mindenkinek hozzáférhető.
- " " b/pont./Kölcsönzés. A könyvkölcsönzést lehetőleg délelőtt kell lebonyolítani, csak az elkerülhetetlen esetekben délután.
- IV.3.pont./A távolabbi raktárhelyiségekben levő könyvek./ Miután ezek előkészítése körülményes, Főkönyvtárnok felveti a kérdést, nem volna-e helyes, ha a kutatók írásban kérnék a keresett könyv előkészítését.
- V.1.pont./Személyzetszaporítás./ Főkönyvtárnok kifejti, hogy feltétlenül ragaszkodik a tisztviselők, de különösen az altisztek létszámának emeléséhez. Szándékában van még két tisztviselőt és legalább még két altisztet alkalmaztatni.
- V.4.c/pont./Délutáni szolgálat./ Főkönyvtárnok méltánytalannak tartja az altisztek délutáni szolgálatáért való külön díjazást, mivel a könyvtári szolgálat kisebb az államnál.
- VI.pont./Elvégzésre váró munkák./ Az előterjesztett munkaterveket Főkönyvtárnok helyesléssel fogadja, kivéve a régi magyar irodalom katalogusát, amelynél a Szabó Károly-féle elgondolást jobbnak találja.

Az itt külön fel nem említett pontokkal Főkönyvtárnok egyetértett. mindenre vonatkozóan megvannak az elgondolásai, amelyeket a könyvtár helyzetének teljes megismerése után igyekezni fog megvalósítani.

Felkéri a jelenlévőket, hogy tegyék meg észrevételeiket, azután megköszöni Török Pálnak és Györkösy Alajosnak ismertetéseit, valamint a tisztviselők részvételét. L.Melich.s.k. KmF."

Amit lehetett a felvetett gondolatokból, javaslatokból, azt meg is valósítottuk vagy megvalósítását megkezdettük. Ilyenek:

a./ A leendő ruhatár részére u.n. guri-guri fémruhafogást készítettünk s azt fel is állítottuk.

b./ Használt meg nem használt eszközök, butorok, papírhulladék stb. részére u.b. "Lomtár"-at létesítettünk. /1.325-1943./

c./ A könyvraktárban minden szaknál szakot mutató táblákat rakattunk, hogy könnyebb legyen a tájékozódás.

d./ A generális katalogusból kartoték rendszerű, kisméretű kartonokba írt katalogust kezdtünk el. E katalogust folytatni fogjuk, s ha készen lesz a kutató és olvasó közönség részére az Olvasóteremben fogjuk elhelyezni./1.232-1943, 307-1943, 128-1944/.

A könyvtár legfontosabb és legsúlyosabb problémái, köztük a hely és a

célszerűbb beosztás állandóan foglalkoztattak. Tanácskoztam Fitz József-fel, az Orsz. Széchenyi-könyvtár ~~akkori~~ főigazgatójával és Pasteiner ~~Egyik~~ Ivan-nal a budapesti Egyetemi Könyvtár akkori főigazgatójával. Velük szintén megtárgyaltam problémáinkat s az így megbeszélte javaslataimat 1943. nov. 12-én az Igazgató Tanács elé terjesztettem. Idevonatkozó előterjesztésem Budapest ostroma alatt elpusztult /száma 335-1943 volt/, s úgy látszik, elpusztult az előterjesztésemnek az a példánya is, amelyet az Igazgató Tanács ülése jegyzőkönyvéhez mellékeltem. Eddig ugyanis a főtitkári Irattárban ezt a példányt nem találták meg, bár igen gondosan utánanézték.

^{való} Az Igazgató Tanács elé két javaslattal járultam. Egyik ilyen javaslatom, hogy a helyiségek takarékosabb kihasználása végett át kell térni a modern vasraktár-rendszerre, amilyen van pl. a budapesti egyetemi könyvtárban, az Orsz. Levéltárban, részben az Orsz. Széchenyi-Könyvtárban s más könyvtárainkban. Az elvi elhatározás folytán aztán megbeszéléseket folytattam Dudás Kálmán műszaki tanácsos urral, Akademiánk építészeivel, aki a kolozsvári egyetemi könyvtár építésénél Korb Flóris tervének a végrehajtója volt és közös tanácskozáson a Ganz-gyár azon szakemberével, aki a budapesti egyetemi könyvtár mai vasraktár, berendezésének tervét készítette. Megbeszéléseink a viszonyok nehezebbre fordultával egyelőre abban maradtak, azonban az eddigiekből annyit megállapíthattunk, hogy a ma egymástól szétszórt helyiségekben őrzött könyvanyagot modern vasraktár-rendszerrel el tudnók helyezni a földszinten s 10-15 év gyarapodásának is tudnánk helyet biztosítani.

Másik javaslatom az volt, hogy a könyvtár-kézirattárát külön kell választani az ereklyéktől s külön igazgatás alatt kegyeleti muzeumot kell szervezni. A Széchenyi-muzeummal, Vörösmarty-szobával, Kőrösi Csoma Sándor- és Bolyai-ereklyékkel megkezdett munkát folytatni kell, s mindennek a közönség részére való látogathatásával a nemzeti érzést fokozottan kell ápolni, növelni. Ekkor kell végrehajtani azt a határozatot is, amelyet az Igazgató Tanács 1942. márc. 3-án Berzeviczy Albert akkori elnökünk indítványára kimondott. E határozat szerint célszerűbb volna elhunyt érdemes tagok emlékét festett arcképek helyett mellszobrokkal megörökíteni s ezeket a nagyterem alsó falain gyámköveken elhelyezni /Ak. Ért. XXIII./1912/157 és D.51/. Nézetem szerint ilyen mellszobrokat az előcsarnokban és az első emeleti folyosón is lehetne elhelyezni.

Az Igazgató Tanács elvben a Kegyeleti Muzeumnak a könyvtártól való elválasztásához hozzájárult.

Az elvi elhatározások folytán - amint a viszonyok engedik - mindent apróra meg fogok tárgyalni Akademiánk Könyvtári Bizottságával s az itt hozott javaslatokat Akademiánk összes ülése elé fogom terjeszteni.

Javaslataim keresztülvitelére különösen alkalmas időpontnak tűnt fel előttem az 1944. esztendő. Az Akadémia könyvtárát ugyanis a nyilvánosság számára 1944. dec. 23-án nyitotta meg ünnepélyes keretek között /1. a Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. 7. kötet/1846/, 86. s. köv. lapok/. Az Akadémia könyvtárát 1826. március 15 - én alapította Gróf Teleki József. Akademiánk könyvtára alapításának százéves fordulóját 1926. március 15 - én tartott összes ülésén ünnepelte meg /Akad. Értesítő XXXVII. 1926. / Ugy gondoltam, illő dolog lesz a Könyvtárnak a nyilvánosság számára való megnyitása százados évfordulóját is megünnepelni. A könyvtár 1844. dec. 23-án történt megnyitására egyébiránt Viszota Gyula tagtársam, a Széchenyi Múzeum gondozója is a Széchenyi irodalom és az Akadémia történetének kitűnő ismerője hívta fel a figyelmemet. A megünnepelést úgy gondoltam, hogy az Akadémia 1944. dec. 23 - án összes ülést tart. Az ülésen a főkönyvtárnak a nevezetes fordulóról megemlékezést tart, másrészt azonban az évfordulót maradandó alkotásokkal is megörökítik. E maradandó alkotások közül az egyik egy emlékmű kiadása, amely két kötetből állana. Az első kötet a könyvtár történetét és jelen állapotát írná le, a másik okmánytár volna, amely a könyvtár alapítására és gyarapítására vonatkozó eredeti okiratokat közölné. Ez elgondolásomkor a Magyar Nemzeti Múzeumnak százéves jubileumára készült mű meg Harnacknak a párosz Akademiára vonatkozó okmánygyűjteménye lebeggett lelki szemem elé. Minderről tájékoztattam a főtitkár urat, és kértem, terjessze javaslatomat az elnök ur ő kir. Fensége, majd az Igazgató Tanács elé. / 1. 241 - 1943. /

√1943. okt. 8 -án írásban

A szóbeli hozzájárulás után megbeszéléseket tartottam tisztviselő - társaimmal. Megbeszéléseiről az alábbi jegyzőkönyvek számolnak be :

~~Ad 241 / 1943.~~

J e g y z ő k ö n y v

a könyvtár százéves történetének előkészítése tárgyában tartott értekezletről. Felvétel 1943. dec. 4 - én. Jelen vannak : Melich János főkönyvtárnok és a könyvtár tisztviselői : Györkössy, Simonyi, Schillerné, Wodetzky, Fludorovits, Munkácsi.

A Főkönyvtárnok ur előrebozsátja, hogy ez a munka önkéntes vállalkozás alapján, hivatalos időn kívül, külön díjazás fejében történik. A jelenlevő tisztviselők valamennyien kijelentik, hogy részt óhajtanak benne venni. A Főkönyvtárnok ur ezután bevezetőül előadja, hogy könyvtárunk százéves történetének feldolgozása akkor fog legjobban megfelelni a céljának, ha a könyvtárra vonatkozó forrásokat minél teljesebb mértékben összegyűjtjük és okmánytár formájában közöljük. Első feladatunk lesz tehát felkutatni a könyvtár történetére vonatkozó összes kiadott és kiadatlan anyagot. / Egyelőre csak a kiadott forrásokról lesz szó, a kiadatlan anyag : igazgatósági és egyéb ülések jegyzőkönyvei feldolgozásáról egy további megbeszélésen fogunk dönteni. / A Főkönyvtárnok ur bemutatja a feldolgozandó nyomtatott forrásoknak Fludorovits Jolán által előzetesen összeállított jegyzékét és annak alapján az érdekeltek tisztviselők felosztják egymás között az anyagot. A mintegy 230 k-re terjedő forrásanyagot úgy osztjuk meg, hogy mindenkire átlagban 20 k. értesítő stb. esik, továbbá 20 k. az Almanachból. Pontosan részletezve a felosztás a következő :

1. / A Magyar tudós Társaság könyvei. 1833- 83. I - XVII.k. Hozzá : Névkönyv a M. Tud. Társ.- ról. 1832- 1848. Almanach. 1849 - 54. Feldolg. Fludorovits
2. / Magyar Akadémiai Értesítő. I- XIX. évf. 1840 - 59. Folytatása : I - III. k. 1859 - 60. Hozzá : Almanach. 1855 - 74. Feld. Simonyi.
3. / A Magyar Tud. Akad. Jegyzőkönyvei. I - IV. k. 1863 - 66. A M. Tud. Akad. Értesítője. 1867 - 80. Hozzá : Almanach 1875 - 94. Feldolg. Munkácsi
4. / Akad. Értesítő. 1881 - 1890. Új Magyar Múzeum. 1850 - 1860. Hozzá : Almanach 1895 - 1914. Feldolg. Schillerné.
5. / Akad. Értesítő. 1891 - 1910. Hozzá : Almanach 1915 - 1934. Feldolg. Wodetzky.
6. Akad. Értesítő. 1921 - végig. Hozzá : Almanach 1935 - végig. Feldolg. Györkössy.

Általános utasításul a Főkönyvtárnok ur csak annyit jegyez meg, hogy kijegyzendő minden adat, ami a könyvtár történetére vonatkozik, de különös fontosságuk van az adományok eredetére, sorsára vonatkozó adatoknak. Az Okmánytárban a legnagyobb helyet az adománylevelek fogják elfoglalni. Kiadjuk továbbá a könyvtárra vonatkozó kiadványok / egyes gyűjtemények katalógusainak / jegyzékét, valamint visszamenőleg valamennyi tisztviselő névjegyzékét rövid életrajzi adatokkal. Ez lesz a mű II. része.

Az I. részt a Főkönyvtárnok ur úgy gondolja, hogy szintén a könyvtár tisztviselői írják meg és pedig olyan módon, hogy az rövidre fogva a mai általános helyzetet ismertetné. Ezt azért tartja fontosnak, mert olyan általános tájékoztató, amely a könyvtár minden kérdéséről felvilágosítást nyújtana, nincs és nem is volt soha. Ez a rész tehát nem szigorúan vett történelem lesz, hanem a mai állapotok ismertetése, úgy azonban, hogy történeti visszaillesztésben ismertetjük az előzményeket ill. a mai állapotok kialakulását. A feldolgozás nem szintetikus, hanem több külön fejezetben történik. Ilyen fejezetek lesznek pl. a kézirtár története és állapota, ugyanígy a Régi Magyar Irodalom, az incunabulák stb. története és állapota. Fontos fejezet lesz a Teleki könyvtár állománya. Ugyancsak külön fejezetben ismertetnők a könyvtár elhelyezésének, a Könyvtári Bizottság működésének történetét; egy további fejezet szólna az ügykezelésről és még egyéb, a kutatás folyamán előadódó kérdésekről. Minden fejezetet egy egy tisztviselő fog megfog megírni ; a részletekben majd később fogunk megállapodni.

A Főkönyvtárnok ur hangsúlyozottan kiemeli, hogy a feldolgozás csak az akadémiai őrzött példányokból történhetik. Evégből megbizza Fludorovits ot, hogy a szükséges példányokat egy helyen / a főkönyvtárnokisszoba egyik zárható szekrényében / gyűjtse össze, ahová használat után mindenkinek vásáza kell tenni.

Kmf. Látta 1943. XII. 4. Melich János, főkönyvtárno, Lássák a tisztviselők kollegák is. Simányi Dezső, Schillerné, Rudas Erzsébet, Wodetzky Imréné, Munkácsy Mihály, Györkössy Alajos, Fludorovits Jolán.

A vállalt adatgyűjtő, az Emlékkönyvet előkészítő munkáról ki ki 1944. febr. 16 - 18 és 23-án számolt be. Erről részletesen tájékoztat a következő jegyzőkönyv.

~~Ad 241 / 1943.~~

J e g y z ő k ö n y v

a könyvtár alapításának centenáriuma alkalmából kiadandó Emlékkönyv elő - munkálatai tárgyában tartott értekezletről. Felvétellett 1944. febr. 16 - 18. és 23. napján. Jelen vannak : Melich János főkönyvtárnok és a könyvtár tisztviselői.

1944. febr. 16. Az első / 1943. dec. 4 - i. / hasonló tárgyú értekezlethez jegyzőkönyvének ismertetése után, annak kiegészítéséül jegyzőkönyvbe véteti hogy 1. / A munkafelosztásban a következő változások történtek : az Alma - nach / Névkönyv/ feldolgozását gyakorlati okokból a maga egészében Simonyi vállalta magára. / Az eredeti tervek szerint mindenki 20 - 20 kötetet dolgo - zott volna fel. / - 2. / Időközben előkerült még egy feldolgozandó forrás - munka, az Igazgatósági Jelentések 1831 - 1889. évfolyama. Ezt feldolgozta Fludorovits. - A mult jegyzőkönyv kiegészítéséül pótlólag megjegyzendő, hogy az Emlékkönyvbe nemcsak a tisztviselők névsora, hanem az altiszteké is fel lesz véve.

A Főkönyvtárnok ur felszólítására az új tisztviselők / Szandtnerné, Hartnagel / is vállalkoznak a közreműködésre.

A Főkönyvtárnok ur jelenti, hogy Palóczy Edgár a Trattner - ház jelen - legi tulajdonosától, Pap őrnagytól megtudta, hogy a házat, amely eredetileg nem három, hanem kétemeletes volt tudomása szerint a székesfőváros város - rendezési okokból le akarja bontatni. / Ez az emléktábla elhelyezése szem - pontjából fontos. /

A Főkönyvtárnok ur megjegyzi a mult ülésben körvonalazott tervezethez, hogy az I. rész képekkel lesz illusztrálva / Trattner ház, belső helyiségek, az elhunyt főkönyvtárnok képe, stb. / Megjegyzi továbbá, hogy az eddigi feldolgozott forrásanyagot kívül át kell nézni az irattár ide vonatkozó a - nyagát is, pl. az igazgató - tanácsi ülések ki nem adott jegyzőkönyveit. Hogy ennek végrehajtásával ki lesz megbizva, arról később döntünk.

Az értekezlet tulajdonképeni tárgya az, hogy egyenként beszámoljunk a feldolgozott anyagról. A Főkönyvtárnok ur felszólítására elsőnek Györkössy tartja meg beszámolóját és részletesen ismerteti az Akadémiai Értesítő 1911 - 1915 és 1921 - 43. évfolyamainak a könyvtárra vonatkozó adatait.

A referatum egyes pontjaival kapcsolatban a Főkönyvtárnok ur szükséges - nek tartja a jegyzőkönyvben megjegyezni, hogy 1. / Schillerné, a kézirat - tárt feldolgozatlan anyagáról készítsen jegyzéket, 2. / készítsenek egy külön jegyzék az örök letétekről.

A Főkönyvtárnok ur megköszöni Györkössy különösen gondos és sokoldalú adatgyűjtését és úgy intézkedik, hogy a cédulák egyes borítékokban megőr - zendők addig is, míg az anyag felosztásával megfelelő helyre kerülnek. Megemlíti még a Főkönyvtárnok ur a díjazás kérdését és felszólítja a jelen - lévőket, hogy legközelebb adják elő, mennyit dolgoztak.

Folytatás febr. 17-én. A legközelebbi beszámolót Simonyi Tartja, aki az Értesítő I-XIX.évf. 1840-59. és I-III. 1859-60. köteteit, továbbá az Almanach ill. Névkönyv valamennyi kötetét dolgozta fel. A beszámolóknak oly nagy szerepet játszó könyvadományozásokkal kapcsolatban a Főkönyvtárnok ur megköszönésnek tartja, hogy nem kellene-e az Emlékkönyvbe közölni azoknak a névsorát, akik a könyvtárt nagyobb számu könyvvel gazdagították.

Mivel Simonyi beszámolójából az derül ki, hogy a könyvtár mai szakbeosztása nem egyszerre, hanem fokozatosan alakult ki, a Főkönyvtárnok ur kívánatosnak tartja, hogy az Emlékkönyvben ennek a kérdésnek külön figyelem szenteltessék. A Főkönyvtárnok ur elismeréssel veszi tudomásul Simonyi beszámolóját és közli, hogy a tisztviselők és altisztek névsorát - egyebek mellett Simonyi fogja összeállítani.

Folytatólagosan Schillerné beszámolója következik. Ő az új Magyar Múzeum 1850-60. évf. és az Értesítő 1881-1890. évfolyamait dolgozta fel. Ismertetésében megemlíti, hogy van adata arról, hogy annak idején tervbe vették egy kiegészítési szabályzat elkészítését. A Főkönyvtárnok ur felhívja a jelenlévők figyelmét, nézzenek utána, van-e ennek megvalósulására és életbelépésére valami adat.

Ugyancsak meg kell keresni az 1884-ből való könyvtári szabályzatot, amely egyébiránt mint az összes szabályzatok általában, az okmánytárba fog kerülni.

A Főkönyvtárnok ur magáévá teszi Györkösynek azt az indítványát, hogy a kéziratár a RMIr és az incunábulák példányaira rá kell vezetni az illető darab provenienciáját.

Folyt. febr. 18. Wodetzkyné beszámolója következik. Feldolgozta az Akad. Értesítő 1891-1910. évfolyamait. A Teleki József szobrára vonatkozó adatokkal kapcsolatban a Főkönyvtárnok ur felveti azt a gondolatot, hogy jó volna a szobrot a könyvtár előcsarnokának kiképzésekor a bejárattal szemközt, megfelelő helyen felállítani. - Utána nézendő, hogy a Bolyai-globus milyen eredetű. - Különös figyelemben részesítendő a helyszükére vonatkozó adatok. - Kivizsgálendő a levéltárnak átadott kancelláriai iratok stb. átadásána ügye. - Külön figyelemben részesítendő a diplomatáriumok vásárlása /ld.Ért.1902: 242.1./

Következik Fludorovits beszámolója. Feldolg.: a Magyar Tudós Társaság Évkönyvei 1833-1883., Igazgatósági Jelentése 1831-1889. és Akad.Értesítő 1916-1920. évfolyamait. Bár kívánatos volna, hogy a Teleki-könyvtár katalógusa megjelenjék, a mai nehéz nyomdaviszonyok között lehetetlen: lehetne azonban közölni egy részletes bibliographiai ismertetést. A könyvtár általános revíziója keretében meg lehet valósítani, hogy minden eredetileg a Teleki könyvtárba tartozó könyv céduláján jelezzük ezt. - Szóba kerül a főtitkári hivatal irattárának átnézése. Kérjük Györkösy és Simonyi urakat, nézzenek utána és tegyének jelentést arról, hogyan lehetne ezeket az iratokat átnézni. Ad notam veendő, hogy Kossuth L. és Hermann Ottó levelezése, valamint Kossuth-könyvtár megvételére vonatkozó iratok, melyek egy lepecsételt tokban őriztetnek, az örökhatározat rendelkezése szerint 1944.dec.27.bontandók fel. - Főkönyvtárnok ur megbizzza Schillernét, hogy keresse meg az illető csomagot. Tisztázandó az akadémia Történelmi Bizottságának kézirat-gyűjteménye és a Könyvtár kéziratárának egymáshoz való viszonya. - Ki kell deríteni az 1883/84. ben említett "olvasókör" mibenlétét.

Folytatás febr.23. Következik Munkácsi beszámolója. Feldolgozta a M. Tud. Akad. Jegyzőkönyvei I-IV. /1863-66./ és az Értesítő 1867-80. évfolyamait. - Beszámolójában részletesen ismerteti az átköltözés és átszervezés körülményeit. - Az Okmánytár számára előjegyzendő az 1863-i könyvtári utasítás /JKV. I, 78./ - A bélyegzőket hasonmásban közölni fogjuk. - Megkeresendő a Teleki-család írásbeli beleegyezése abba, hogy a Teleki-hagyaték a könyvtár törzsállományával együttesen kezeltessék. - Javaslat a szakrendszer felállításáról Okmánytárba! Megvizsgálendő kérdés, hogyan, mikor keletkezett a mai szakrendszer. A I. részben külön fejezetek lesznek: a katalógizálás története és a szakrendszer története. - Beteendő az Okmánytárba az 1865.-i olvasótermi és kölcsönzési szabályzat. Dideritendő, mi volt az a három olvasóterem, amiről említés történik /köz-olvasóterem, ak. tagok olvasóterme és akadémiai dolgozó szoba/. Főkönyvtárnok ur kijelenti, hogy kérésére a Főtitkár ur kiutalt az előmunkálatokra 1400 P-t azzal, hogy ebbe az összegbe a főtitkári iratok átnézésének díjazása nincs beleértve.

A Főkönyvtárnok ur elismerését fejezi ki a tisztviselőknek a végzett munkáért és köszönetet mond mindnyájuknak. - Ezzel a munkának első fejezete lezárult. Legközelebbi ülés tárgya az Emlékkönyv tervének megbeszélése lesz.

Az előmunkálatok alapján az Emlékkönyv részletes tervét készítettük el. Abban mindnyájan egyetértettünk, hogy a mű két kötetes lesz, a második kötet okmánytár lesz, időrendi sorrendben. Hogy az első kötetnek mi legyen a beosztása, erre nézve meg volt a tervem, mégis tudni akartam tisztviselőtársaim hogyan osztanak be a múlt s jelen állapotának leírását. Felkértem őket, hogy egymástól függetlenül készítsenek terveket s majd azokból kialakul a végleges terv. Ezeket a terveket 1944 május 6-án lefoglaltuk. Erről a jegyzőkönyvben ez van:

" Ezután az Emlékkönyv tervének megbeszélése következik. Főkönyvtárnok ur megköszöni tisztviselőtársainak a benyújtott tervezeteket és azokat meg fogja őriztetni. Az elfogadott tervezetet sokszorosította; a jegyzőkönyvhöz csatolt példányon jelöljük meg, ki melyik rész megírását vállalja. / Főkönyvtárnok ur elgondolása szerint kéri fel erre az egyeseket, akik azután nyilatkoznak, vállalják-e a szóbanforgó rész írását. / Az Emlékkönyv nem lesz a " szerkesztő " névvel megjelölve, a cím alatt ez fog állni : " Érték a könyvtár tisztviselői ".
 - Egyes részekenél, ha tulságosan tágkörűek, mint pl. a katalogizálás kérdése, mások is segítsenek a szóbanforgó rész megírásában. - A cédulákat Fludorovits dr szét fogja osztani fejezetek szerint. Nagyon hasznos, ha a tisztviselők egymásközt meg eszik az általuk írt fejezetek anyagát, elrendezését, stb. Mivel csak hat főkönyvtárnokból létező az Akadémiának - a jelenlegi főkönyvtárnokot nem számítva - valamennyinek a képét közölni kellene a Mellékletek közt; a bélyegzőket is kivétel nélkül.

Főkönyvtárnok ur felkéri az egyes tisztviselőket, már most fogjanak hozzá az általuk vállalt részek megírásának előmunkálataihoz; később időben újabb megbeszélések fognak tartatni. " / 151 - 1944. /

A végleges terv ez lett :

L. 20.

A könyvtár százéves évfordulója alkalmából készitendő

E m l é k k ö n y v

tervezete.

I.kötet.

/Gondozza: vitéz dr.Györkösy./

A.

Történeti rész.

Fontosabb, az egész könyvtárt érintő mozzanatok. 3 főkorszak:
1831-1844, 1844-1865, 1865-máig.

/Alapítás, az első évek, az abszolútizmus kora, átköltözés a pa-
lotába /kinek a tervel szerint készült a mostani berendezés/ világháboru, kom-
munizmus, 1920-tól máig./ - Itt lehetne méltatni az egyes főkönyvtárnokok mű-
ködését. Külön meg kellene említeni Hellebrandtot.

Mindent a források alapján. Toldyt nem közölni, de a szükséghez ké-
pest idézni. - Ferenczi nem számít.

Legfontosabb a könyvtár irányának, jellegzetességének, céljának is-
mertetése történeti alapon, világosan megfogalmazva a mai álláspontot /"köz-
művelődés"?

Irja: Melich János.

B.

Leíró rész.

a/ A könyvtár állománya. A mai helyzet.-Adatok.

A g y a r a p o d á s módjai:

" <u>Györkösy</u>	1. Adományok. A nagyobb adományok, adományozók.
A Teleki-könyvtár és története.
A Ráth, Kaufmann, Stein, Reiner,
Vigyázó stb. gyűjtemények ismer-
tetése, kezelésük stb.
" <u>Györkösy</u>	2. Vétel. Nagyobb vásárlások./Gyűjtemé-
nyek, melyek vásárlás útján ke-
rültek a könyvtár birtokába./A
vásárlásra fordított évi össze-
gek.
" <u>Simonyi</u>	3. Csere. Az 1939.évi helyzet ismerteté-
se.-A külföldi kapcsolatok tör-
ténete. -Esetleg betűrendes
jegyzék a csereviszony megke-
zésének évszámával.
" <u>Györkösy</u>	4. Köteles példányok. Az idevonatkozó adatok
ismertetése. Visszamenőleg:
mióba? hogyan? -Mit tartunk
meg?
" <u>Fludorovits</u>	5. Saját kiadványok.

b/ A könyvtár elhelyezése.Irja: Simonyi

Helyiségek. /Mai helyzet.- Kialakulása./
A könyvek felállítása: előző és jelenlegi szakrend-
szerek; azok tudománytörténeti háttere. - A feldol-
gozás módja: katalogizálás /kezdettől máig/. Milyen
külföldi v. belföldi minták után?

c/ A könyvtár igazgatása." Munkácsi

Könyvtári Bizottság. - Alapszabályok. - Ügykezelés.
Kölcsönzés. - Olvasóterem használata, forgalom.

Esetleg ide: Személyzeti ügyek. Mai helyzet. -Vissza-
menőleg: mikor hány tisztviselővel és altisztrel ren-
delkezett? - A könyvtár volt és jelenlegi tisztvise-
lőinek és altisztjeinek névjegyzéke rövid életrajzi
adatokkal.

d/ A könyvtár külön kezelt szakjainak
részletes ismertetése." Schillerné?

1. Kézirattár. Állománya.-Kezelése.-Története.
A Jakab-Fele nyomtatott katalogus, az azóta tör-
tént fontosabb gyarapodások.
2. Incunabulák. Állomány. - A Hllebrandt-katalogus.-
Újabb szerzemények. - Katalogizálás.
/Esetleg külön kiemelni egyes ritkaságokat./

" Fludorovits

3. Régi Magyar Irodalom. I-IV. Mai állomány /inven-
tárium alapján/. Nagyobb gyűjtemények ill. ado-
mányok /Ráth,Vigyázó/.- Unicumok. - A RMI.I. ho-
gyan viszonylik Szabó Károly I-hez. /A legérde-
kesebb változások, pl. a Theresianum unicumai hoz-
zánk kerültek/. - Hogyan viszonylik a Széchenyi-
könyvtár anyagához?
Felállítás, elhelyezés, katalogizálás.
4. MAK./Magyar Akadémia kiadványai. Ismertetése. -
Orzott példányok. Felsorolni az akadémiai kiad-
ványok valamennyi jegyzékét /Tirring stb./ -
Tagok különlenyomatai.
5. Különálló gyűjtemények és ereklyetáruk.

" Hartnagel

Bolyai-gyűjtemény.
Körösi-Csoma gyűjtemény.
Pénz-,érem- és plakett-gyűjtemény.
Széchenyi-Muzeum.
Goethe-szoba.
Vörösmarty-szoba.

Felkérendő Viszota Ömélt.HartnagelEsetleg Czeplédy Károly?

Goldzieher szoba.
/Esetleg/ A Történeti Bizottság /Lukinich/ birto-
kában levő másolatok gyűjteménye.

Wodetzkynee/ A könyvtár helyiségeiben lévő
képek és szobrok.

/Id.Divald és annak kiegészítése./

Györkösyf/ A könyvtár költségvetése

Kiadások.- Visszamenőleg milyen források vol-
tak? /"Országos dotáció" stb./

Függelék.

Szandtnerné dr.Név- és tárgymutató.Mellékletek:Összeállította:
Simonyi.

Képek. A Teleki-ház, a Derra-ház, a Károlyi-Trattner-ház, a könyvtár helyiségei, azok tervrajza, olvasóterem, kéziratár stb. fényképe. Néhány arckép: Teleki József, Desewffy Emil, Hunfalvy Pál, Szily Kálmán stb.
- Bélyegzők, exlibrisek, kéréslapok, térítvények /régiek és ujak/ stb. hasonmása.

Jegyzet. A másolásokban és korrigálásban mindenkinek részt kell venni!"

Ez után kiki hozzálátott a maga feladatához. A tervből sok minden sajtó alá készen áll. Az Okmánytár anyagának nagy része együtt van. Az első kötet anyagából alulírott 1944. június - júliusban megírta a történeti részt. Ezt a részt kiegészítette azoknak a tanácskozásoknak a határozataival, amelyekben egyrészt tisztviselőtársaival, másrészt könyvtár-izottságunk két kiváló tagjával: Fitz József, az Orsz. Széchenyi Könyvtár és Pasteiner Iván, a budapesti Egyetemi Könyvtár főigazgatójával megállapodott. Könyvtárunk legfontosabb problémáiról s legszükségesebb teendőiről velük is tanácskozott. Ez utóbbi részt, kiegészítve néhány javaslattal, az 1944. december 23 - án tartandó összes - ülésen alulírott felakarta olvasni, a történeti részt meg csak az Mellékkönyvben őshajtotta közölni. Az egész dolgozatot az 1943.- 1944-évi jelentéséhez mellékeli alulírott, a felolvasni

szándékolt részt azonban magában a jelentésben is közölni óhajtja.

Tisztviselőgárdsaival s a nevezett két szakférffival való megbeszélésekből ezek a pontok alakultak ki :

a. / A legfontosabb a könyvtár állandó, tekintélyes növekedése, szaporodása folytán az anyag elhelyezésének kérdése. Ez főkönyvtárnok elődeimnek is állandó gondja volt. Egységes, egybetartó, egymással összefüggő raktárhelyiségek kellene a könyvtár és a kéziratár részére, mert csak így biztosítható a kutatók és olvasók gyors kiszolgálása, a könyvtár-kéziratár időmegtakarító kezelése.

b. Külön, egymásba nyíló helyiségek, dolgozó a tisztviselők részére mert csak így biztosítható gyorsabb és zavartalanabb könyvtári és kéziratári feldolgozó, katalogizáló stb. munka.

c. Pontos meghatározása a könyvtár és kéziratár gyűjtő körének. Különösen fontos ez a könyvtárra, mert csak így érhető el, hogy oda nem való anyag feleslegesen a helyet ne foglalja el. A könyvtár gyűjtőkörét, a hazai nyomdatermékekre az 1897 : XVI. tc. is megállapítja, az egész könyvtárra meg Szily Álmán, mint fentebb érintettem, kezdte elhatárolni. Igen üdvös e tekintetben a köteles példányokról szóló újabb, az 1929 : XI. tc. Akadémiánkat illető rendelkezése is, a gyűjtőkört azonban szabályzatba kell foglalni, hogy utmutatásul szolgáljon a könyvtár tisztviselőinek is.

d. A személyzet multhatatlan szaporítása, mégpedig nemcsak tisztviselőket, hanem altiszteket illetőleg. Az Akadémia könyvtárának - mint már többször érintettem - a könyvtár állományához képest mindég elégtelen volt a személyzete. Ezt főkönyvtárnok elődeim is élénken érezték, a amennyiben módjukban állt, a helyzeten igyekeztek javítani. Különösen súlyos a helyzet a könyvtár legfontosabb feladatánál : a folyóiratok, a hazai és külföldi tudós társaságok kiadványainak gyűlvántartásában. Ezt az óriási feladatot ma egyetlen tisztviselő végzi. Nagyon súlyos a helyzet a kéziratárnál is. Már Szily Álmán is főkönyvtárnoki programjában azt írta, hogy a kéziratár, melynek rendezése érdekében évekkel ezelőtt - Szily itt nyilván Hunfalvy Pál főkönyvtárnoksága idejére céloz - az Akadémia áldozatokat hozott, további rendezésre szorul. Éveken át a rendezés vállalkozó szakember hiányában szünetelt. / 1. Akad. Ért. XVI. / 1905. / 358. / Szily főkönyvtárnoksága alatt 1905 - 1925 - ig Heinlein István, 1922 - ig Mészöly Gedeon, majd 1926 - ig Főgel József volt a kéziratár ore. Főgel távozásával Ferenczi és Szinnyi főkönyvtárnoksága idején 1926 - tól 1943 - ig Török Pál viselte a kéziratár gondját, akit 1942 - ben felügyelete mellett Schiller Pálné, Rudas Erzsébet váltott fel a kéziratár tényleges kezelésében. Bármennyire is buzgolódkók a tisztviselőka rájuk bízott feladat megoldásában, azon tudnillik, amelyet Szily programjában tervbe vett volt, hogy legalább magyar irodalomra vonatkozó anyag annyira rendeztessék, hogy katalogusa használható legyen, az anyag roppant gazdagsága miatt az a mai napig nem sikerült. Mert a kéziratárban nem is elég egy szakember. Hiszen egy ember nemcsak az anyag gazdagsága, de az egész anyag rendezéséhez szükséges ismeretek miatt sem elegendő. Kéziratárunk ugyanis igen gazdag török, perzsa, arab, héber kéziratokban, vannak szanszkrit kézirataink is a legújabbban. Ligeti Lajos ajándékából vannak mongol, mandzsu, tibeti, kínai kéziratok is.

e. Feltétlenül szükséges az évi dotáció emelése is, mert az a 10,000 P. amelyet a könyvtár évek óta kapott és kap, sohasem volt elégségős. Ez összegből ugyanis a könyvtár fedezte és fedezi az irószerek, a cédulázáshoz, katalogizáláshoz, igazgatáshoz szükséges papír költségeit. Ebből fedezzük a póstköltségeket. Ebből a 10,000 P. - ből fedezzük a könyvkötést, ebből a könyvvásárlásokat. A múlt század 80 - as éveiben is a könyvtárnak 5,000 frt, te át 10,000 korona volt a dotációja. Akkor a fenti szükségleteket ez összegből nyilván ki lehetett elégíteni. Évek óta a kapott összegből mindez lehetetlen, egyik - másik szükséglet elhanyagolása elkerülhetetlen volt s elkerülhetetlen ma is. A könyvtár egyik igen fontos feladata, hogy tervszerűen és állandóan figyelmenmel kísérje a kor színvonalán álló európai tudományos irodalmat mindazonok a területeken, amelyek az akadémiai könyvtár érdekkörébe esnek. A vezerműveket a könyvtárnak meg kell vásárolni. 1914 - ig ez meg is történt. Az első világháború alatt ez teljesen megszűnt, a rendszeresen azóta nem, legfeljebb alkalmasszerűen vásároltatott.

Hiányaink is igen nagyok. Figyelemmel kell kísérnünk főleg a hazai antiquarius könyvjegyzékeket is, hogyhiányainkat elkallódott, elveszett köteteinket, könyvveinket pótoljuk. Dotációnk tényleges emelése feltétlenül szükséges.

Előzetes megbeszéléseimről tájékoztattam az Igazgató tanácsot is az 1943. november 12 - én tartott ülésén s ugyanakkor tettem néhány javaslatot is. "Ezer körül kellett felfutó könyvtárunk l.

+) In evezir a könyvtárunk modern vasraktárrendszerre való átalakítására, amellyel külföldi korszakos múzeum, felállítására vonatkozik. Majd a felolvasni szándékolt rész legfontosabb dír:

"Tekintetes Akadémia! A könyvtár kéziratтарыval együtt reformálni való állapotban van. Nagyon erélyes szavakkal szavakkal rámutatott erre ragszkodásának, hűségének, de egyúttal a könyvtár mélységes szeretetének hangsúlyozásával egyik felterjesztésében Török Antal, az 1943 évi interregnumban helyettes akadémiai főkönyvtárnok. / l. Könyvtári szám 112 - 1943. / A reformálásra szorulást Szily óta minden főkönyvtárnok elődöm érezte s azamat tehetett a viszonyok ismeretében azt mindegyik lelkiismeretes gondalmegteette. Anyagi eszközök hiányg könyvtárunk pl. emberemlékezet óta nem volt revideálva, pedig erre az alapítólevél is, az 1848. évi Utasítás is kötelez, a szükség meg írott rendelkezés nélkül is reá kényszerít. Revízió nélkül az elveszett, elkallódott, rossz helyre besztott könyveket pótolni, jó helyre tenni nem lehet.

Az Akadémia alapszabályai az Akadémia célját " a tudomány és irodalom magyar nyelven való művelésében és terjesztésében " jelölik meg, a 6. § szerint meg az "akadémia " a tudományos ismereteket könyvtára, valamint eredeti és fordított munkák kiadása által terjeszti. " Berzeviczy Albert volt elnökünk szavai szerint a Tudós Társaság egyik legfontosabb életszerve könyvtára. / l. Ak. Ért. XXXVII. / 1926. / 5. / Könyvtárunk alapítólevele is azt mondja, hogy egy Tudós Társaság feladatának csak akkor bír eredménynyel megfelelni, ha " elsősorban nagyobb könyvgyűjteménnyel " látjuk el. / l. Ak. Ért. XXXVII. / 1926. / 8. / S mint fontos életszervét ünnepelte Akadémiánk 1926 március 15 - én tartott ülésén alapításának százados évfordulója alkalmából, mi meg most könyvtárunk megnyitásának százados évfordulóját szintén ezért ünnepeljük.

S az Akadémia most nem mondhat le arról, hogy a tudományos ismereteket könyvtára útján is terjessze. Voltak a múltban is hangok, amelyeket itt az Akadémiában is tekintélyes részről elhangzottak, hogy a három nagyobb könyvtár egyesítésével nagy nemzeti könyvtárat kellene alapítani, mert akkor - ez is egyik érv volt - a költségvetés gazdaságosabb volna, nem kellene három nagy könyvtár költségeiről gondoskodni. / l. Ak. Ért. XXXVII. / 1926. / 356 ; Ilosvay Emlékb. XXI. 21: 19. / Ahogy azonban nagyobb, visszhangot, meggyőződés szerint ezután sem kelthet szélesebb

körökben. Mert itt sokkal nagyobb, sokkal fontosabb érdekeinkről van szó mint amilyenek a költségek. Az Akadémia nem hagyhatja el, hitem szerint, saját kezdeményezéséből nem fogja elhagyni könyvtárát, amely szintén egyike azoknak a fegyvertáraknak, amely - hogy Kornis Gyula szép meghatározásával éljek - " az emberiség szellemi küzdelmében a legfőbb fegyvernek: a könyvek őrizője, nemzeti szempontból még a legfőbb szellemi vagyonunknak / l. Kornis, A könyv dicséreti 29/. Ellenkezőleg, könyvtárát korszerűsíteni fogja s kiépíti a nemzeti élet szempontjából másik fegyvertárát, kiépíti önálló kegyeleti múzeumát.

Könyvtárunk alapításának százados évfordulója Ünnepe Berzeviczy Albert elnökünk megnyitóját így fejezte be:

"A mai ünnep Akadémiánkra nézve fogadalom nyíja, amikor újra megfogadja azt, amit 100 év előtt megígért, hogy a reábizott szellemi kincset, könyvtárunkat, híven fogja őrizni, gondozni és gyarapítani. De nemcsak ahhoz akarunk hívek maradni, amivel nagy jótévők gazdagított bennünket: hívek akarunk maradni az ő emlékéhez is, hívek a kegyelet és hála érzelmei által és reméljük, amíg magyar lesz, gróf Teleki Józsefnek nemcsak tisztelői és dicsérői, hanem példájának követői sem fognak soha hiányozni" / l. Ak. Ért. XXXVII. / 1926. / 6/

"Tekintetes Akadémia! Az Akadémia halhatatlan alapítójának, gróf Széchenyi Istvánnak emlékére időnként Széchenyi-ünnepet tart a 1896-ban,

illetőleg mai alakjában 1904-ben Széchenyi-Muzeumot alapított. Kétségtelen, hogy Akadémiánk másik nagy alapítója gróf Teleki József /l. Lukinich, Másolat- és kéziratgyűjt. 93/, akinél, míg élt, Akadémiánkért többet senki sem tett s aki 1855-ig, haláláig, Akadémiánk elnöke volt. Ő vetette meg testvérei s mostoha-anya nevében családi könyvtárunk felajánlásával akadémiai könyvtárunk alapját. A család iránti hálának jele az az emléktábla, melyet az Akadémia Toldynak és Hunfalvynak 1863-ban tett javaslata alapján a könyvtár olvasóterme falában 1865-ben elhelyezett /l. Irattár 1863-161. sz. és D. 99./

A fehér márványból való emléktábla alján vésett és domborművi ékitmények között aranyozott Teleki-cimer van. A tábla felirata:

Széki-Gróf-Teleki-József,
s testvérei Adám - Sámuel - László
gróf - Teleki - László - fiai
és ennek-özvegye - Bárá /sic/ Mészáros - Johanna -
emlékének -
kik - XXX - Ezer - kötettel -
s° ehhez - csatolt - alapítványukkal -
Ez - Akadémia - Könyvtárának -
alapját - megvetették.

Míg élt gróf Teleki József, az akadémiai tagok azzal hálálták meg a Tudós Társaság érdekében tett fáradozásait, hogy a könyvtárnak a Károlyi-Trattner-házban történt megnyitása alkalmával 1844-ben saját költségükön Ferenczy Istvánral mellszobrát készítették el. A mellszobrot olvasótermünk őrzi.

Mai ünneplésünk megörökítésére kettős indítvánnyal lépek az Akadémia elé. Az egyik, hogy a gróf Teleki-házat, ahol a gróf Teleki László könyvtárát, akadémiai könyvtárunk alapját őrizték, jelöljük meg emléktáblával. A másik indítványom gróf Teleki József, illetőleg könyvtárunk ezentuli nevével kapcsolatos. Gróf Teleki József nagy történettudós és kora kiváló nyelvész volt. Nyelvészeti eszméi a máig egyetlen nagy-szótárunkban, Czuczor és Fogarasi művében is érvényesültek, s Zolnai Gyula és Csúry Bálint szerint nem egy szótáriról tétele ma is érvényes /l. Nyr. XXXVIII. 73, 169/. Gróf Teleki Józsefnek "egész életében legfőbb élvezete volt az igazság kutatásával járó folytonos munka" /l. Nyr. XXXVII. 173./ Akadémiánk és könyvtárunk terén szerzett kimagasló érdemeinek "már-már elhamvadó emléket" azzal tartanók ébren, ha könyvtárunkat ezentul Gróf Teleki József-könyvtár-nak nevezzük. Nem sértjük meg vele sem a fiu szeretetét, aki a család alapítólevelében azt kéri, hogy könyvtárunk a Teleki László nevet viselje, hiszen az adományozott kötetek mindegyikébe be van nyomva, hogy: A Telekiek könyvtára, nem sértjük meg vele az édesapa gróf Teleki László, s nem más nagy adományozóink emlékét. Nagy alapítónk és nagy elnökünk iránti hálának ez lenne a legszebb, ez lenne maradandó kifejezése."

1944-ben az események úgy alakultak, hogy könyvtári munkánkat hova tovább mindinkább megakasztották.

1943-ban és 1944-ben április 3-ig a könyvtár a kutatás és tanulás részére a szokásos módon nyitva volt. Április 3-8-ig Budapestet nagy légitámadások érték, a városban egyszerre minden munka, forgalom megállt, a fővárosból százan és százan vidékre kezdtek menekülni, butort, értékeiket, holmijukat vagy egészben vagy részben vidékre kezdték menteni. Az országutakon egész kivonuló kocsioszlopokat lehetett látni butorral s más holmikkal megrakva. Alulirott is családi okok kényszerűsége alatt Mátrafüredre ment. Hivatali szolgálatát úgy teljesítette, hogy áprilisban, májusban, júniusban, és júliusban folyóügyek intézésére négy- hat napra Budapestre jött, szeptember ötödikén azután végleg visszatért Budapestre s nap mint nap végezte szolgálatát /l. fentebb is.

A nagy légitámadások hatása alatt 1944. ápr 5-től a könyvtárát a közönség elől el kellett zárni, kutatni is csak akad. tag vagy más tudós kutathatott, az is csak délelőtt, könyvet csak Budapesten lakó akad. tagnak vagy más tudósnak adtunk kölcsön, s azt is legfeljebb csak pár napra. A légi veszélyekre való tekintetből rádiót szereztünk be s végeztük munkánkat, ahogy lehetett /l. erről fentebb is és 151-1944/.

1944 szeptembertől fogva a szolgálat a légitámadások folytán mindinkább nehezebbé és nehezebbé vált. Könyvtárunkat légitámadás folytán az első kár 1944 szept -n érték: ablaküveg károkat voltak Október -én, Szálasyék kormányra jutása napján az u.n. Kistörzs oványhelyen levő husz ládánk már nem volt biztonságban - egyet abban a hiszemben, hogy élelmi szerek vannak benne - a rombolók fel is törtek. El kellett ládáinkat szállítani.

1944. szeptemberétől fogva a szolgálat a légitámadások folytán mindinkább nehezebbé és nehezebbé vált. Budapestet az első légi veszély és az első bombakárok 1943 okt.24-én érték /1.303-1943/. Az 1944 ápr. 3-8 közti légi támadások után /1.fentebb/ könyvtárunkat az első nagy kár 1944 szeptember 15-re virradó éjjel érte; 49 ablaktábla és ablakszem ment tönkre, dacára szigorú éjjeli vigyázó szolgálatunknak. Okt. 15-én, Szálasyék kormányra jutása napján az u.n. Kistörzs óvóhelyen levő husz ládánk már nem volt biztonságban, - egyet abban a hiszemben, hogy élelmiszerek vannak benne - a rombolók ~~gel~~ is törtek. Ládáinkat biztosabb helyre kellett vitetnünk. Fettich Nándor akad.l.tag, nemz. muzeumi igazgató gondosságából, aki a Kistörzsben levő m.n.muzeumi értékeket visszavitette a M.N.Muzeumba, mi is a M.N.Muzeum pincéiben helyeztük el, majd elfalasztattuk husz ládánkat, ami 1944 okt.23-án történt /1.236-1944/. A helyzet tovább romlott, a szolgálat is mind nehezebbé vált. A tisztviselők és altisztek két csoportba osztva jártak be 1944 máj.2-okt.1-ig, később, így 1944 nov. 24-től már csak két-két tisztviselő jött be egy-egy nap, dec. 7-től meg már csak a főkönyvtárnok és Györkösy járt be. Egy tisztviselőnk a zsidótörvény rendelkezései miatt 1944 április 12-től nem teljesíthetett szolgálatot, egy másik tisztviselőnk katonai szolgálatot teljesítő férjét 1944 dec.4-én követte Dunántulra. 1944 dec.4-én azt a parancsot kaptuk, hogy a könyvtárat ki kell üríteni; ez a rendelkezés dec.7-én oda módosult, hogy a könyvtárnak a Ferenc-József-térre és a Dunára néző ablakait harci cselekmények számára szabaddá kell tenni s ha jön a parancs, a tisztviselőknek és altiszteknek a könyvtárat husz percen belül el kell hagyni /1.267-1944/. Mi tisztviselők és altisztek 1944-ben utoljára dec.21-én voltunk a könyvtárban; 21-ére ugyanis úgy rendelkeztem, hogy az nap lehetőleg mindenki jöjjön be. Aki tehetette be is jött, s amikor mi könyvtári tisztviselők és altisztek egymásnak boldog ünnepeket és újévet kívánva elváltunk, bizva biztunk abban, hogy 1945 január 3-án folytathatjuk munkánkat. Nem úgy történt. Mi, akik itt Budapesten maradtunk, a karácsonyi ünnepeket és az újévet, s azután is ki két, ki három hetet óvóhelyeken, u.n. bunkerokban töltöttünk el. Budapest közvetlen ostroma ugyanis karácsony előtt megkezdődött, s mi tisztviselők és altisztek az ostrom után febr. vége felé, illetőleg március folyamán kereshettük fel először munkahelyünket. Egyik tisztviselőnk, Györkösy Alajos, akit az Akadémia postása telefonon tudott értesíteni / a főkönyvtárnok telefonja már nem működött/ az Akadémiát és a könyvtárat dec.27-én ért nagy bombakárokról, ágyú és bombázás között bement a könyvtárba dec. -én, s mentett, amit menteni lehetett /1.minderre az 1945 és egyéb évi jelentést/.

Az Akadémia a bekövetkezett események folytán nem ünnepelhetette meg 1944.dec.23-án a Könyvtár megnyitásának százados évfordulóját. Alulírott dolgozatát ép ezért nem lehetett felolvasni, sem előzőleg kinyomatni. A felolvasásban levő javaslatok nem valósulhatnak meg, a könyvtári tisztviselők által annyi szeretettel, odaadással, önfeláldozással az Emlékkönyv részére egybehordott anyag nyomtatásban meg nem jelenhetett, meg nem jelenhetik. Cédulákra kírva, borítékolva, az anyag nagyjában együtt van, ugyanígy, de kiegészítésre alig szorulóan az Ukmánytár anyaga is. Én is, mint főkönyvtárnok elmondhatom, amit Voinovich Gézának Báró Eötvös Józsefről mondott szép beszédében olvastam: Életem gazdagabb volt törekvésekben, mint sikerekben. Főkönyvtárnoki törekvéseimre ez-sajnos-száz százalékosan áll.

Jelentősen az egyes munkakörökről a következő:

A./ Igazgatás. Az elintéztett ügyiratok száma 1945-ban 437, 1944-ben 288. Ez ügyiratok közül az ostrom alatt, illetőleg az ostrom következtében sok elpusztult. Azért a két évről szóló jelentés statisztikai adatai hiányosak. Itt kell megemlítenem, hogy anyagszertárunk sok darabja, így papír, iróeszközök, vászonköpenyeink, köpenyekre-munkakabátokra vásárolt vásznunk az ostrom alatt vagy közvetlen utána eltűnt. Nyolc írógépinkből öt maradt meg; a főkönyvtárnok íróasztalának minden fiókját feltörték; az elrejtési lédák duplum elzet kulcsai eltűntek, több esetben a lédák tartalmát feltüntető - külön-külön minden lédáról - jegyzékek is. Minthogy minden lédába is a lédák tartalmát feltüntető jegyzéket is csatoltuk, a veszteség ebben a tekintetben kisebb kár. Itt említem, hogy felesleges dolgaink: elhasznált butorok, székek, hulladékpapír stb. részére pincékben 1943 végén lomtárat rendeztünk be /1.325-1943, 165-1944, 175-1944/. Az igazgatást a főkönyvtárnok vezeti, titkár segítségével.

B./ Használat. Az olvasóterem 1943-ban 283 napon át volt á.e. 9-1, d.u. 3-7-ig nyitva. Ugyanezekben az órákban 1944-ben 63 napon át január-április 3-ig, Apr. 4-től dec. 21-ig összesen 221 napon át már csak délszlótt 9-1-ig volt nyitva a könyvtár és csak az akad. tagok s más kutató tudósok, szakemberek számára. Vidékre 1943 január 2-től-1944 apr. 3-ig kölcsönöztünk ki könyveket, azentul a vidékre való kölcsönzés szünetelt. Budapesten lakó akad. tagok s más tudósok, szakemberek a fennálló szabályzat szerint 1943-ban is, 1944-ben is kölcsönözték ki könyveket. Amíg lehetett szorgalmasan reklamáltuk a határidejükön túl kikölcsönzött műveket. Kikölcsönzést elismerő térítvényeink egy része az ostrom alatt és közvetlenül az ostrom után harci cselekmények folytán elveszett. A kikölcsönzés folytán elveszett könyvekről - elismerő térítvények közül itt több elpusztult - jegyzéket készítettem. Sajnos, a folyton súlyosbodó anyagi és hadihelyzet miatt pétlásokról, könyvérsusi vagy más uton való megszerezésükről 1943 és 1944 folyamán nem gondolhattam.

C./ Nyomtatványi osztály. Növedéknaplónk tanúsága szerint köteles példány, ajándék, tudós társaságokkal való csere utján 1943-ban 5057, 1944-ben 4160 kötettel, füzettel gyarapodott könyvtárunk. Vétel, előfizetés utján mindössze két kötettel. A növedéknaplóba beírt, de még nem katalogizált 1944. évi gyarapodásból 1945 januárjában háberus kár következtében mintegy ezer kötet elpusztult /1.9-1943/, viszont az 1944. év utolsó negyedének könyvtérrelése, amelynek 1945 januárjában kellett volna beérkeznie, a viszonyok miatt nem érkezhett be. Nyomdákban való reklamálásainkra vagy az volt a felelet, amit nyomtunk, elpusztult, vagy, hogy beszolgáltatni valót nem nyomtak. Növedéknaplónk tanúsága szerint különben is az egész 1945. esztendőben mindössze 791 művet kaptunk köteles példányként, vagy ajándékként, vagy

csere utján. - 1943 és 1944-ben csere utján külföldről igen kevés művet kaptunk. Egyik főgondunk lesz, hogy amint lehetségessé válik, a külföldi kiadványaink, folyóirataink tudós társaságokkal az abba maradt cserét felvesszük s külföldi kiadványainkat, folyóiratainkat kiegészítsük. Az 1943. és 1944. évi kormányok által elrendelt művek céduláira a megfelelő rendelkezést rávoztuk. - 1943-ban megkezdtük a közönség használatára szánt, kis kartonokra írt kartoték-katalogusunk írását. 50.000 db. kartont és 5000 db. választó színes kartont szereztünk be a Szénásy-cégtől. Célunk volt a generális katalogust ilyen kis kartonokra lemásolni; ezt a kartotékát az Olvasóteremben ohajtottuk elhelyezni. A munkát úgy kezdtük el, hogy minden újonnan katalogizált műről három cédulát készítettünk; egyet a generális s egyet a szakcatalogus részére. E két cédulára egy K betűs bélyegzővel rányomtuk, hogy van róla egy harmadik cédula is, egy K az egy kis karton az olvasóteremi kartoték-katalogus számára. Minthogy kartonjaink megmaradtak, nem pusztultak el, ezt a katalogusunkat folytatni fogjuk /1.232-1943 317-1943, 144-1944/. Köttetni csupán 1943-ban köttettünk, összesen dbot; 1944-ben nem köttettünk. Derék, hűségűs könyvkötőnk, Bánkúti József hadba vonult s mai napig nem jelentkezett.

Az ajándékok közül külön kell megemlíkeznen Dr. Szinnyei József egészségügyi főtanácsos ur és nővére Szinnyei Margit urnó, továbbá Hoór Tempis István, MÁV tanácsos ur ajándékaival. Dr. Szinnyei József és Szinnyei Margit edesatyjuk Dr. Szinnyei József ig. és F. tag, s Akadémiánk főkönyvtárnoka könyvtárát és levelezését Akadémiánknak ajándékozták. A könyvtárát és levelezést edesatyjuk halálakor /1943 apr. 14/ még csak feltételesen adták volt át, később véglegesen. Az adománylevél /175-1943/ így szól: "Kedves Barátom! Arra a kérdésemre, hogy megboldogult édes Apám könyvtárával mi a szándékunk, nővéremmel egyetértésben azt gondoltuk, hogy ezt a kis könyvgyűjteményt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának ajándékképpen felajánljuk. Édes Apánk szívéhez egész hosszú életén át az Akadémia állott a legközelebb s így azt hisszük, hogy az ő nagyon megbecsült és szeretett könyvei a legméltóbb helyre kerülnek, ha ezt a szívből jövő felajánlást elfogadni méltóztatnál. Fogadd kérlek, mély tiszteletem nyilvánítását, mellyel vagyok igaz készsége hived Budapesten, 1943. november hó 1-én Dr. Szinnyei József s.k. Méltóságos Dr. Melich János urnak ny. egyet. ny. r. tanár, a Magyar Tudományos Akadémia főkönyvtárnoka. Budapest."

A könyvtárát is, a levelezést is 1943-ban jegyzékbe szedtük. Körül-

belül 2500 művet tartalmaz. Ebből 1/3 részt besoroztunk, 2/3- a duplum. A levelezésben sok becses levél van s van Szinnyi Józsefnek egy nyomtatásban meg nem jelent, de nagy passzióval, szeretettel írt műve: "Emlékezzünk régi-ekről" címen, amely az irodalmi közélet szempontjából becses feljegyzéseket tartalmaz.

Dr. Hoór Tempis István MÁV tanácsos édesatyja, Dr. Hoór Tempis Mór akad. r. tagnak nagyértékű könyvtárát s levelezését ajándékozta könyvtárunknak 1944 február folyamán. Az adománylevél s a vele kapcsolatos más feljegyzés az ostrom alatt elpusztult /irattári számok 79-1944, 234-1944/. Az adománylevelet tehát nem közölhetem, ellenben közöljük - mert a főtitkári irattárban az általam szövegezett köszönőlevél másolata megmaradt, a köszönő levél szövegét: "64/1944. Nagyságos dr. Nemes Hoór Tempis István Máv. tanácsos urnak. Budapest. A M. Tud. Akadémia nagy köszönettel vette Nagyságod levelét, melyben arról méltóztatik értesíteni, hogy nővérével, Galánfy Lajosné urnóval egyetértésben Akadémiánk kiváló tagjának: néhai Hoór Tempis Mór r. tagnak kiváló hazai és külföldi tudósokkal folytatott levelezését, négy fényképét, továbbá könyvtárának az energia-gazdaság tárgykörébe vonatkozó teljes külföldi és hazai forrásanyag-gyűjteményét s a kiváló tudósnak e tárgykörre vonatkozó jegyzeteit, előadásainak és memorandumainak szövegét, több tudományos folyóiratnak több évtizedet felölelő sorozatait s ugyancsak Energia-gazdaságtan u. művének teljes kéziratát s egy lemásolt példányát, valamint Ligeti Miklós által készített bronz mellszobrákat márványalapzatával együtt Akadémiánknek méltóztatnak ajándékozni. E becses ajándékot nagy kegyelettel fogjuk őrizni, mindenben a Nagyságod levelében kifejezett kívánalmak szerint. Fogadja Nagyságod a nagybecsű gyűjteményért Akadémiánk őszinte köszönését. Budapest. a M. Tud. Akadémia elnöke."

Többi ajándékozók:

Dávid Lajos

Ecsér József

Eliás József

Garásy 97-1944

Gófin Gyula

Léng Nándor

Lehr János /Stockholmban egy antikváriusnál MTAk. könyvtára bélyegzőjével ellátott könyveket vásárolt s küldött meg 83-1944/.

Szántó Jenő

Szencsényi László

Rosenberg Augusztina /értékes angol és német szépirodalmi műveket ajándékozott/.

Varga Bálint MÁV műszaki főtanácsos /édesatyja

Zimmerman Ágoston

A köteles példányok, s általában a növedéknaplózás s részben katalogizálás számára egyik udvari raktárhelyiségünket alakítottam át. Ez a helyiség az ostrom alatt, bár sokat szenvedett ablakkárban és könyvállományban, nem pusztult el. 1945-ben fűthető volt, a hideg időkben az év elején is, a végén is, meg 1946-ban úgy ahogy dolgozhattunk benne /l. erről az 1945. és 1946 évi jelentést is/.

Erdélyi és más megszállás alatti történelmi magyarországi területek magyar nyelvű nyomdatermékeit szorgalmasan gyűjtöttük. A nyomtatványi osztályban szolgálatot teljesítettek a következő tisztviselők: Simonyi Dezső, Györkösy Alajos, Schillerné Rudas Erzsébet, Szandtnerné Tóth Laura, Fludorovits Jolán, Wodetzkyne Rühlein Livia, Faragó József, Hartay Erzsébet, Rozgonyi Margit.

D. Külön kezelt nyomtatványaink. Részeik:

a/ Úsnyomtatványok /Incunabula/. Helyük Gróf Vigyázó-szoba. Gondozójuk: 1943-ban Török Pál, kiválása után és 1944-ben Fludorovits Jolán.

b/ Régi magyar könyvtár és Hungarica. Helyük részint a gróf Vigyázó-szoba, részint azoknak a régi magyar könyveknek, amelyeket Ráth György ajándékozott, a palota Duna felőli könyvraktár része. Célunk az összes régi magyar könyveket egy csoportba osztani. A rész gondozója Török Pál és Fludorovits Jolán, Török kiválás után Fludorovits Jolán egyedül.

c/ M.Tud. Akadémia kiadványai. Helyük: Gróf Vigyázó-szoba. Gondozójuk: Fludorovits Jolan. Az Akadémia Könyvtára a M.Tud. Akadémia minden kiadványából három példányt őriz, kettőt a nagy könyvraktárban a kutatás számára, egyet meg örök megőrzés számára s ezt a külön kezelt részből kiadni nem szabad /van ilyen kiemelt sorozat a főtitkári hivatalban is akadémiai kiadványainkból/.

d/ Magyar Tudományos Akadémiai tagok munkássága. E csoportot Szily Kálmán főkönyvtárnok indította meg. Tokokba téve gyűjtötte egy-egy akadémiai tagnak, főleg külföldön megjelent dolgozatait, műveit. Sok akadémiai tagnak jelenik meg egy-egy könyve, műve, dolgozata külföldön is. Különösen fontosak a külföldi folyóiratokban megjelent dolgozatok. Sokszor az illető külföldi folyóirat nyilvános könyvtáraink közül egyben sincs meg. Ilyenkor, ha az illető dolgozatról van különlenyomat, ezt gyűjtjük, a szerzőtől kérjük. Ezt a külön kezelt nyomtatvány részünket fejleszteni kell, még pedig intenzíven, mert jelentősége minden tekintetben nagy. Fejlesztésében egyébitől csak a súlyos viszonyok akadályoztak bennünket. Gondozójuk: Györkösy Alajos.

e/ Térképek. A könyvraktár palotai részében, régi rendszer szerint: szekrényben, fektetve -kiterítve kezeljük az egy-laposakat, a könyvalakukat könyvek módjára. Gondozójuk: Simonyi Dezső.

f/ Régi hírlapok. Könyvtárunk napllapot nem gyűjt, 1890 előtt azonban gyűjtötte a fontosabb hírlapokat is. E nagyon becses gyűjtemény a mai kötelesepéldányok szobájában állott 1943 közepéig. A szobát 1943-ban alulírott átalakította köteles példányos szobájává, a hírlapokat átvitette volt a Vörösmarty-szobába, s célja volt őket a könyvkiadóhivatal által kiűritendő, a könyvtárba vezető folyosó melletti helyiségben elhelyezni s a használat számára hozzáférhetővé tenni. Gondozójuk: Simonyi Dezső.

Külön kezelt nyomtatványaink a/,b/,c/ csoportjai, s egy-két más szakunk részére Dr. Török Pál, könyvtárunkból való kiválásakor alulírott kérésére, az ügykörevel kapcsolatos teendőkről 1943 okt.30-án emlékiratot készítet /l. Irattár 308-1943/. Minthogy ez az emlékirat nélkülözhetetlen tudnivalókat tartalmaz azon tisztviselők számára, akik Dr. Török Pál ügykörét látják el, e jelentésben közlöm az egész emlékiratot. Az emlékirat így szól:

Pro memoria Török Pál
volt ügykörével kapcsolatos végezniva-
lókról.

1. Ősnyomtatványok.

Két csoportot kell megkülönböztetnünk. Egyik a most katalogizálás alatt álló, a Vigyázó-örökséggel könyvtárunk birtokába jutott anyag. Ennek katalogizált része a Vigyázó szobában van fölállítva. Kisebb része egyik, a bejárattól jobbraeső fallal szemben álló, az ablakhoz közeli szekrényben, nagyobb része a szekrények előasztalkáin, a szobának szintén jobboldalán. Ezekben az Ősnyomtatványokban benne vannak a cédulák. Minden cédulán fölül az év szám /vagy "év n." jelzés/. Inventáriumba beírva ezek nincsenek, inventáriumba írni akkor szándékoztam őket, amikor valamennyivel készen vagyok, évszám szerint fölállíthatom, és egyenesen olyan inventáriumot készíthetek róluk, mint a Hellebrant-katalogus, nehogy előálljon az a zavart okozó helyzet, hogy az inventáriumi szám nem egyezik az esetleg kiadásra kerülő nyomtatott katalogus számozásával, -aminak Hellebrant példáját követve,- a nyomtatás időrendjében lehetne haladnia. Természetesen lehet nyomtatott katalogust készíttetni más számozási elv szerint is, az ilyen más elv szerint elgondolt katalogus elkészítéséhez szabad keze marad az Ősnyomtatványok öröknek mindaddig, amíg az egyes kötetekben csak könyvtári számmal el nem látott cédulák vannak. - A Vigyázó-örökségből származó, katalogizálatlan Ősnyomtatványok könyvtárunk udvari termében, az Országgyűlés-szak üres polcain, a főtitkári hivatalból lehozott képek mögött állanak.

Ősnyomtatványaink másik csoportja a régebben katalogizált anyag. Ez nagy mértékben fogja igénybevenni az Ősnyomtatványok kezelőjének türelmét és figyelmét. Ez a rész katalogizálva volt a Hellebrant-katalogus megjelenése előtt, az egyes daraboknak tehát megvolt a könyvtári számuk. Hellebrant a maga katalogusát azonban nem könyvtári számszám szerint állította össze, hanem az időrendi számozást választotta. Ennek következtében minden egyes régi Ősnyomtatványunknak lett egy könyvtári száma, amely minden egyes kötetben rajta volt, ezen kívül lett egy új száma, a Hellebrant féle, amely természetesen a legritkább esetben egyezett a könyvtári számmal. Hellebrant utódai zavarba jöttek a kettős számozás miatt. Megkísérelték a régi könyvtári számozás eltörlését és a Hellebrant-számok fölírását az egyes kötetekre. Ezzel a munkával meglehetősen előrehaladtak, lehet, hogy végig is haladtak az egész anyagon, én nem ellenőriztem, mert sohasem tudtam elég időt szakítani az Ősnyomtatványok ilyen szempontból való ellenőrzésére. Egy alkalommal Fludorovits Jolán dr. öngával kezdtem hozzá, el is jutottunk talán a 30. számig, de ekkor sem telt idő a munka elvégzéséhez. Fludorovits öngával ugyanarra a fölfedezésre jutottunk, smit már korábban sejtettem. Hellebrant utódai közül valaki megrémült az átszámozás eredményétől. Azt látta, hogy sok kötet hiányzik. Hellebrant t. i. a maga katalogusában időrendbe állítván az Ősnyomtatványokat, nem törődhetett a kolligátumokkal. Nála egy kolligátum, amelyben egy 1437. egy 1480. és egy 1439-beli Ősnyomtatvány össze van kötve, három külön szám. Az ő utódja 1473-hoz érve, a megfelelő Hellebrant szám alá elhelyezi a kolligátumot, 1480-hoz, majd 1493-hoz érve, nem találja a példányokat. Mással nem tudom megmagyarázni azt a jelenséget, hogy Ősnyomtatványaink közé - nyilván a hiányzó számok pótlására - 1500 utáni nyomtatványok kerültek. Emlékezetem szerint Fludorovits öngával több ilyen 1500 utáni nyomtatványt emeltünk ki ebből a sorozatból. Igen valószínű, hogy még számos ilyen 1500 utáni nyomtatvány, sőt az is lehet, hogy Hellebrantnál nem szereplő Ősnyomtatvány van becsusztatva ilyen módon a régebben katalogizált Ősnyomtatványaink közé. Ennek a résznek gyökeres átnévezése, esetleg a Vigyázó-örökségből származókkal összeöntése hatalmas munkát fog adni az Ősnyomtatványok kezelőjének.

2. Akadémiai kiadványok.

Az "örzött" példányok most szintén a Vigyázó-szobában állanak. Ezeknek odahordása alkalmával történt egy kis kavarodás. Az altisztek nem értették a számozás technikáját. Az akadémiai kiadványok négy csoportba vannak oszt-

va. A valamennyi osztályt érdeklő kiadványok a katalogizálás alkalmával egyszerű sorszámot kaptak /Pol., Qu., vagy O. számot/. Az I. osztály kiadványai a sorszám mellett "a" jelzést kaptak, a II. o.-éi "b", a III. o.-éi "c" jelzést. Ezt a fölőknél és részben a quartnál félreértve, úgy rendezték, hogy az "1" számuak egymás mellé kerültek: betű nélküli, a, b, és c jelzésű, ezt követi a 2. szám stb., ahelyett, hogy a betűnélküli egész sorozatot követné az "a", ezt a "b", végül a "c" sorozat. Minthogy az akadémiai kiadványok behordásakor a szekrények jó része még tele volt más könyvekkel, a fölállítás bizonyos kényszer helyzetet vett figyelembe, azóta a gyarapodás miatt is változott a szükséglet, az "örzött példányok" kezelője tehát a számozás elveinek és a szükségletnek megfelelő új rendezést csináltathat saját elgondolása szerint.

3. A kézirattárt gondosan átnézte Schillerné önga, a hiányokról van jegyzéke. A Kaufmann-könyvtárnak zöld ceruzával írt hiányjegyzéke /Bártfai Szabó László kezétől/ a Weisz Miksa-katalogus hivatalos példányában örzött cédulán van, rajta Szinnyi főkönyvtárnok ur néhány ceruzajegyzetével. Ez a Weisz-katalogus szintén Schillerné öngánál van. Schillerné önga örzi a Vörösmarty-szoba Brisits-jegyzékének azt a példányát, amelybe a kezelőre nézve nézetem szerint hasznos bejegyzéseket írtam.

4. A RMK. I-III. hivatalos példányába annak idején bejegyeztem az egyes Szabó Károly-számok mellé a könyvtári jelzést. Ez a példány Fludorovits öngánál van. Az Apponyi-könyvtár katalogusának egyik példányába szintén megjelöltem azokat a számokat /a mi könyvtári számunk odaírásával/ amelyek nálunk is megvannak. Szabó Károly és Hellebrant R.M.Ir. I-III. művébe a megfelelő helyeken betoldottam azoknak a munkáknak címét, amelyek sem Szabó K.-Hellebrantnál sem Sztipszky-nél nem szerepelnek, de nálunk megvannak. Apponyi katalogusánál ez reménytelen próbálkozás lett volna. Míg tehát a RMK. I-III-nál a kezelő tisztviselőnek elég tájékozást ad a hivatalos Szabó-Hellebrant I-III. nyomtatott példány, az Apponyi-anyagban csak cédulakatalogusunk adhat teljes fölvilágosítást. Ennek cédula-anyaga a főkatalogusban betűrendben található, a szak-katalogusban időrendben van állítva. Ezt is Fludorovits önga örzi.

5. A térképszekrényben kétféle katalogus van. Egyik cédulakatalogus, helyrajzi rendben, fiókok szerint. Az I. sz. fióknak katalogusa nem volt, úgy látszik ezt a fiókot a térképek rendezője a katalogizálatlan anyag részére tartotta fenn. Katalogizálatlan anyag most is van. A térképek maguk rendszerint tízével spárgával összekötve találhatók a kataloguslapokon jelzett fiókban. Az elrejtett anyagról készített jegyzéket annak idején átadtam Simonyi tanár urnak. A térképszekrény másik katalogusa a katonai térképekről szól. Ez a Térképészeti Intézet két nyomtatott árjegyzéke, a nálunk meglévő darabok az árjegyzékben meg vannak jelölve. Maguk a térképek kartonmappákban vannak, külön az átnézetű, külön az általános, külön az 1:75,000 stb. térképek, külön a környék-térképek. Egy mappa duplumok részére van. Nem számít természetesen duplumnak a javított kiadás, ez az előző kiadás mellett van elhelyezve, emiatt pl. az 1:75,000 térképek jórésze két-két példányban fekszik a mappában.

6. A Goethe-szoba Növedéknaplóját Schillerné öngának adtam át. A Goethe-szoba nyomtatott katalogusának hivatalos példányában Ferenczi Zoltán megkezdte a gyarapodás bevezetését, mivel azonban üres hely erre a célra alig van a könyvben, ez abbamaradt és a gyarapodás - a Növedéknaplón kívül - csak a kartonlapokra írt helyrajzi katalogusban szerepel. A nyomtatványtár főkatalogusában vagy a kézirattár katalogusában elhelyezett normál-cédulákon természetesen a Goethe-szoba jelzete szerepel. A katalogizálásnál nagyon kell vigyázni, Elischer rendszere elég bonyolult.

7. A Ráth-könyvtár katalogusának hivatalos példány Fludorovits öngánál van. A Ráth-könyvtár anyaga R betűvel meg van jelölve a Szabó Károly I-III. hivatalos példányában is, de a Ráth-számozás csak a Ráth-katalogus hivatalos példányában van meg. Ez a számozás természetesen megvan a könyvekben, de a könyvek külső lapján csak egy darabig megy a címkézés. Bártfai Szabó László ur kezdte, én folytattam egy darabig, de befejezve nincsen.

8. Politika O. 5313. jelzet alatt helyeztem el a kommún óta divatosá vált ~~rápírások~~ röplapok, röpcédulák és titkos propaganda-nyomtatványok hozzám jutott példányait, az egyes darabokra ráírtam, hogy mikor kerültek kezembe.

Budapest, 1943. október hó 30-án

Török Pál s.k.
Bpest, V. Akadémia u. 2.

E. Kézirattár; Részai:

a./ Kodexek. Gondozójuk: Dr.Török Pál és Schillerné Rudas Erzsébet, később egyedül Schillerné Rudas Erzsébet.

b./ Ujkori kéziratok és levelek. Gondozójuk: Dr.Török Pál és Schillerné Rudas Erzsébet, később egyedül Schillerné Rudas Erzsébet.

c./ Keleti kéziratok. Gondozójuk: Dr.Hollósi Somogyi József

d./ Oklevelek. Gondozójuk: Dr.Török Pál és Schillerné Rudas Erzsébet, később egyedül Schillerné Rudas Erzsébet.

A kéziratanyagot adományokkal gyarapították:

Ligeti Lajos keleti: mongol kéziratokat ajándékozott.

Báró Kaas Albert a maga és a Lónyay Menyhért leszármazói nevében az Akadémia ajándékozta Gróf Lónyay Menyhért följegyzéseit. E följegyzések gyorsírási jegyzetek, amelyeket Lónyay Menyhért egy gyorsírónak diktált időről-időre olyan gyorsírási rendszerrel, amelyet ma alig tud valaki megfejteni. A jegyzetek feloldására szakemberekkel mindent elkövettem, eddig kevés eredménnyel.

Schönvitzky Bertalan "Árpád-kori hadoszólások" c.kézirati munkáját ajándékozta.

Szinnyei Ferenc id.Szinnyei József naplóját a következő levél kíséretében ajándékozta, mellékelve, hogy kihez vannak írva a levelek:

"Méltóságos Főkönyvtárnok Ur! Bátyám halála után, mint családunk seniora, én rendelkezem ödesatyám naplójával és leveleivel.

Elhatároztam családom többi tagjaival egyetértve, hogy ezeket a M.Tud.Akadémia könyvtárának ajándékozom.

A naplók első kötete 1848-ból, az utolsó 1913-ból való. Csak az 1853.évi hiányzik. Ennek az a magyarázata, hogy atyám halála előtt folytatta Bach-korszak c. naplójegyzeteinek közlését a Komáromi Lapokban, s éppen az 1853.évet írta. Ezért ezt kiemelte a többi közül, s így ez többi irataival együtt a Nemzeti Múzeum kéziratárába kerülhetett.

Naplóiban sok a családi és egyéb nem közérdekű följegyzés, de sok a kortörténetileg és művelődéstörténetileg érdekes is /pl.igen sok neves emberrel való érintkezése/, úgyhogy a kutatók számára bőséges nyers anyagot tartalmaz.

Megőrzésre érdemes, megsemmisítését /noha vannak benne kényes intimitások, melyek nem a nagyközönség számára írótak/ nem merném vállalni. A könyvtár gondoskodni fog róla, hogy csak komoly kutatók számára legyen hozzáférhető.

Óriási méretű levelezése is különböző értékű. A hozzá írt levelek közül kiemeltem a családiakat /felesége, fiai, nővérei, unokái leveleit/, a többiek kiselejtezését magam nem vállalhattam, ezt teljesen a könyvtár bölcs belátására bízom.

Néhány év levelei hiábyzanak /a levelek t.i.évek szerint vannak csoportosítva, ezeket - ugylátszik - már nem tudta leveles ládájában elhelyezni, s így ezek annak idején szintén a Nemzeti Múzeumba kerültek.

A mellékelt betűrendes névsor mutatja, hogy mennyi kiváló, neves vagy legalább is ismertebb nevű ember leveleit tartalmazza a gyűjtemény. A kisebb ~~közvetlen~~ névűek jó része szintén író, úgyhogy az egész mint a Magyar Írókban szereplők autogramm-gyűjteménye is érdekes.

A naplók és levelek bátyám lakásán vannak, s a könyvtár rendelkezésére állanak. Bármikor elvihetők.

Budapest, 1943. aug. 31-én. Mély tisztelettel Szinnyei Ferenc. s. k. a M. Tud. Akadémia r. tagja."

A levelek íróinak jegyzékét a kéziratárban őrizzük.

Szinnyei József akadémiai főkönyvtárnok fia, Szinnyei József, gyermekei Dr. Szinnyei József egészségügyi főtanácsos és Szinnyei Margit nevében az elhunyt főkönyvtárnok könyvtárán kívül, az Akadémia könyvtárának ajándékozták ödesatyjuk levelezését és egy "Emlékezzünk régiokról" c. kiadásra váró kéziratát/L.: a Nyomtatványi osztálynál is/.

Sztripszky Híados egy Kazinczy levelet adományozott.

Szentmiklóssy Ferenc tanár Agárdy Gábor nevében Gróf Széchenyi István-nak 14 ismeretlen levelét helyezi a család tulajdonjoga fenntartásával a M. T. Akadémiában letétbe. A levelekről fényképmásolatokat kér. A levelek Ferr-hez, a Hengermalom igazgatójához szólnak.

F. Külön gyűjteményeink: Részük:

a./ Széchenyi Múzeum . Gyűjtési köre: I. Széchenyi István munkái. II. Széchenyire vonatkozó munkák és folyóiratokbeli cikkek. III. Hírlapok és egylevelű nyomtatványok. IV. Széchenyi-kéziratokról. V. Kéziratok Széchenyiről. VI. Képek és szobrok Széchenyi ~~környezetéről~~ ~~környezetéről~~. VII. Képek és szobrok Széchenyi környezetéről. VIII. Emléktárgyak és tiszteletjelek. IX. Jelentések Széchenyi haláláról és egyéb családi eseményekről. A múzeum gondozója: Viszota Gyula t. tag./l. Akad. Ert. XVI. 651./

b./ Vörösmarty-szoba. Gondozója: Dr. Török Pál.

c./ Goethe-szoba. Gondozója: Dr. Török Pál, később Schillerné, végül Hartay Alice.

d./ Kaufmann-gyűjtemény. Gondozója: Dr. Török Pál, később Schillerné Rudas Erzsébet.

e./ Goldzöher Ignác-szoba. Gondozója: Hollósi Somogyi József.

f./ Hollós Oszkár-gyűjtemény, az adományozó Hollós Oszkár lakásában Benczur -u. 39/b. Gondozója: Hollós Oszkár. A gyűjtemény katalogizálásában segédkezett neki Török Pál, utána Schillerné Rudas Erzsébet, s utána Simonyi Dezső. A gyűjtemény vasutaink fejlődése szempontjából is értékes emlékekkel bír. Az államvasutak 1946-ban tartandó százéves jubileuma előkészítéséhez engedélyünkkel kutatásokat végeztek a vasutak megbízottai 1944-ben /l.: 248/1944/. Egyébiránt a gyűjtemény 1944-ben az ostromig válságon ment át /l.: 404-1943, 72-1944, 114-1944, 257-1944/.

g./ Éremgyűjtemény. Gondozója: Dr. Török Pál, majd Schillerné Rudas Erzsébet.

A múltban voltak az Akadémia könyvtárának más gyűjteményei is, így pl. "Az akadémiai gyászjelentések gyűjteménye" de ezek idővel feloszlottak.

Személyi változások.

a./ Halottaink:

Szinnyei József /1857 máj.26 -1943 ápr.14/. Könyvtárunkat 1927.okt.27-től mint helyettes főkönyvtárnok megbízásból vezette /1.Akad.Értesítő XXXIX./1926/:15/. Az Akadémia 1928.ápr.30-án tartott összes ülésének egyhangu jóváhagyása alapján a Teleki-nemzetség alapító ága főkönyvtárnokká 1928.május 1-én nevezte ki /1.Ak.Értesítő XLI./1929/:15/. Szinnyei könyvtárunkat csaknem tizenhat éven át haláláig igazgatta, feltűző gondnal, odaadóan. Könyvtárunk körüli érdemeit alulírott egyrészt azon megemlékezés alapján, melyet halála alkalmából a Nagy.Könyvszemle 1943.évi folyama 184-186 lapján Török Pál írt, másrészt saját kutatásai alapján a könyvtár megnyitásának százados évfordulójára írt értekezésében részletesen méltatta /1.a mellékletek közt/.

Rozgonyi Margit, bölcsészdoktor, okl.polg.iskolai tanár, a M.N.Muzeum státusába tartozó könyvtári segédőr 1929.nov.4 óta teljesített szolgálatot előbb mint beosztott, később mint kinevezett tisztviselő /1.M.Tud.Akadémiái Almanach 1943:121/. Elhunyt 1943.május 1-én. Tizennégy évet töltött könyvtárunkban, legutóbbi beosztása olvasótermi és könyvkölcsönző szolgálat mellett katalógizálás. Odaadó buzgalomával, előzékenységével kiérdemelte magának a könyvtárlátogatók és felettesei nagyrabecsülését, kartársai meleg szeretetét. Sirjánál a nagyrabecsülésnek s szeretetnek meghatározó módon adott kifejezést Török Pál, könyvtárunk helyettes főkönyvtárnoka /1.bucszó szavait 84/1943.kvt.sz./.

b./ Könyvtárunkból kiváltak:

Dr.Török Pál /1884-1943/ egyetemi magántanár, történetíró a M.Tud.Akadémia Könyvtárába szolgálattételre beosztott nemzeti muzeumi címzetes főkönyvtárnok gazdag irodalmi és közéleti működést fejtett ki. Könyvtárunkba 1926.junius 28-án került, ahol 1943 okt.31-ig tett szolgálatot. Előzőleg Győr Felsőkereskedelmi Iskolájának tanára volt, tudós egyénisége azonban vágyva vágyott Budapestre, hogy ~~egy~~ szaktudománya: a történelem terén annál intenzívebb munkásságot fejthessen ki. S tudományszeretetéből vállalta az ebből a változásból származó anyagi áldozatot is. Győrben városi alkalmazott volt, a Nemzeti Muzéum státusába kerülve állami alkalmazottá lett. S mikor ide átkerült, városi szolgálatát évei - úgy látszik - nem vétettek, vagy mások kára nélkül nem vétethettek teljesen figyelembe. S ezt később sem sikerült, később sem lehetett teljesen kipótolni. Az Akadémia is igyekezett, ahogy ereje engedte kiváló tisztviselőjét kárpótolni. S más körülmények sem alakultak úgy, hogy tudományához, tudományos eredményeihez élénk közéleti működéséhez képest teljes megnyugvást válthattak volna ki lelkéből. S hozzá járult, hogy az első világháború is, amelyet vitézül végig harcolt, szintén nyomot hagyott egészségén. S a második világháború alatt is, bár katonai frontszolgálatot nem tett, mégis súlyosan nehézedő légóltalmi szolgálatot kellett teljesítenie, mely alól nem sikerült őt felmenteni, bár erre a főtitkár kísérletet tett. Szinnyei József főkönyvtárnok halálakor 1943 ápr.14-én, az új főkönyvtárnok megválasztásáig, május 29-ig helyettes főkönyvtárnoka lett könyvtárunknak. Könyvtári szolgálata haláltrendkívül odaadó, foglalkozását szívvel-lélekkel szerető, önfeláldozó tisztviselő volt. Apróba ismerte a könyvtár és kórusok minden részét. /1. ... / 1943 jelentését/s nagy odaadással gondozta a Hollós Oszkár-g-újteményt, amely a Benczur-u.39 B.alatt van ma is. Hogy hogy és mint történhetett, hogy az új főkönyvtárnok, tehát e sorok írója, szolgálatának ötödik hónapjában Török Pál 1943 okt.-ében bizonyos keserűséggel lelkében elkívánczolt az Akadémia könyvtárából, az alulírott előtt rejtély volt és rejtély marad örökre. Elkéredzkedő beadványában azt mondja, hogy a M.N.Muzeum Orsz.Széchenyi könyvtárába kéri áthelyezését, mert "a munka helycserétől könyvtártudományi ismereteinek elmélyülését reméli." Alulírott kérte, ne menjen el, s ha már elmegy, ne előbb, 1944 január 1-e előtt. Ugy gondolta ugyanis, hogy azok a zavaró - mindenesetre lelki indítékok is - addig kiküszöbölődnek. Hasztalan kérte. Az elválás megtörtént alulírott s a Könyvtár tisztviselői mélyszégyen sajálatára. Török Pál azt a helyet, amelyben 17 éven át annyi szeretettel, odaadással dolgozott, 1943.okt.31-én elhagyta, s

nov.1-ével az Orsz.Széchenyi Könyvtárba helyeztetett. /A M.N.Muzeum 350/1943 nov.20-at mond, de ez tévedés./ Uj munkakörét a kéziratárban nem foglalhatta el. Régi betegsége ágyba döntötte, s 1943 nov.22-én 59 éves korában elhunyt. Halála alkalmából a szakirodalomban is /l.M.Könyvszemle 1943:453/ meg szóbeszédben is olyan hírek hangzottak el, amelyek, a tények nem eléggé körültekintő ismeretéből fakadtak. De ép ezek bizonyítják, hogy mennyire szerették barátai, tisztelői, mennyire értékelték értékes, tudós egyéniségét. Könyvtárunk nevében Györkösy Alajos adott kifejezést a veszteség feletti fájdalomnak.

Dr.Hollósi Somogyi József m.nemz.muzeumi alkönyvtárnok az Akadémia könyvtárába szolgálattételre 1941.január 12-án osztatott be. Keleti kőzírataink s a Goldziher-hagyaték gondozója volt, s mint ilyen értékes munkásságot fejtett ki. 1944 március 10-én távozott tőlünk /Ugykörét 1944 apr.1-én adta át/. Ekkor bizták meg, majd nevezték ki az újvidéki m.kir.Keleti Kereskedelmi Főiskolán az angol és a keleti nyelvek: arab-perzsa nyelv tanszékére. Értékes könyvtári munkásságáért távozásakor elnökségünk köszönetét nyilvánította /l.161-1943, 168-1943, 139-1944/.

Kovács Ferenc, m.nemz.muzeumi II.oszt.altiszt könyvtárunkba szolgálattételre 1939.febr.16-án osztatott be. Könyvtárunkból 1944 márc.11-én visszaosztatott a M.N.Muzeum Orsz.Széchenyi-könyvtárába.

c./ Elölépések:

Dr.Simonyi Dezső akadémiai alkönyvtárnokot az elnök 1944.január 1-én c.és jelleggel, 1944 július 1-én valóságos akadémiai könyvtárnokká nevezte ki.

Dr.Schiller Pálné Dr.Rudas Erzsébet könyvtárunkhoz beosztott m.nemz.muzeumi alkönyvtárnokot a vall.és közokt.miniszter 1943.dec.31-én c.és jelleggel, 1944 jul.1-én valóságos nemz.muzeumi könyvtárnokká nevezte ki.

Wodetzky Imrené Rühlein Livia könyvtárunkhoz beosztott m.nemz.muzeumi könyvtári tisztet a vall.és közokt. miniszter 1943.dec.31-én c.és jelleggel könyvtári főtitkárt nevezte ki/411-1943/.

Dr.Fludorovits Jolán *könyvtárunk beosztott m.n.muzeumi könyvtári segédje, I.oszt. könyvtári segédjének kinevezetelére 1944 jún.30-án (VKM. 66 P42/1944. II.3.F. sz. 18-1944 évben szam.)*

d./ A könyvtár új tisztviselői, altisztjei:

Dr.Melich János nyug.egyet.ny.r.tanárt, ig. és r.tagot az Akadémia főkönyvtárnokává az Akadémia egyhangú jelölése alapján a gróf Teleki nemzetség alapító ága 1943.május 24-én nevezte ki az Akadémia főkönyvtárnokává. Hivatalás 1943 május 29-én foglalta el /85-1943 és l.Akad.írtésítő 1943:152-154/.

Dr.Hartay /Hartnagel/Erzsébet okl.középfiskolai tanár, egyetemi tanársegéd ideiglenes szolgálattételre az Akadémia könyvtárába 1943.dec.10-én osztatott be. /359-1943/.

Ifj.dr.Szandtner Pálné Dr.Csáfordi Tóth Laura okl.középfiskolai tanár, m.nemz.muzeumi alkönyvtárnok könyvtárunkba szolgálattételre az Egyetemi Könyvtárból 1944.január 1-ével helyeztetett át./L.351-1943, 349-1943./

Czagány József-et 1944 február 15-től kiegészítő szolgálta minőségben alkalmazta az elnök s szolgálattételre a könyvtárba osztotta be/ -1944/.

Szabó József, ki 1939.szept.1-e óta az Akadémia gazdasági hivatalában teljesített szolgálattételt, 1943 okt.1-én vétetett fel a M.Nemz.Muzeum létszámába szegődő mélyes szolgálta s szolgálatra az Akadémia könyvtárába osztatott be. 1944.január 1-től kiegészítő szolgálta a könyvtárnál / -1943/.

e./ Katonai szolgálatra vonult be:

Czagány József 1944 április 20-án /149-1944/ leszerelt 1945 szept. /szol-
gálatára miatt még 1943 apr.11-én sem kezdhetette meg/.

Szabó József 1944 nov.17-én.

Faragó József 1943 febr 15-én, leszerelt 1944 március 31-én.
Mohácsi Károly 1943 nov. 10-án, leszerelt 1944 nov. 17-én (saját be-
mondása)

Budapesten légoltalmi szolgálatot tett 1943-ban Török Pál.

+ + +

Évi jelentéseinket statisztikai adatokkal szoktuk befejezni. Ilyenek:

a/Hány napon át voltak a könyvtár és gyűjteményei nyitva?

b/Milyen kiadásai voltak a könyvtárnak?

c/Hány kötettel, füzettel gyarapodott a könyvtár és gyűjteményei?

d/Milyen volt az olvasóterem és a könyv és kézirat kikölcsönzés forgalma?

/Táblázatosan is kimutatva/. Milyen volt a Széchenyi Múzeum, a Vörösmarty-szoba, a Goethe-szoba és a Hollós Oszkár-gyűjtemény látogatottsága?

e/Táblázatos kimutatás az olvasóterem rendes látogatóinak foglalkozásáról.

Mindezeket az adatokat az 1943. és 1944. évekről azért nem közölhetjük, mert Irattárunk idevonatkozó adatainak egy jó része az ostrom alatt elpusztult. Az a pár adat meg, ami megmaradt, végtelenül hiányos képet adna.

Budapest, 1946. ~~április 25.~~ június 18

Melichy Ános

főkönyvtárnok

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ad 274 sz.
19 46

Budapest, 194 6. június 18.

Főtitkár Úr!

Van szerencsém mellékelni a könyvtárra vonatkozó azon jelentésemet, amelyet a következő összesülés alkalmával kívánnék előterjeszteni. Kérem Méltóságodat, kegyeskedjék e tárgyat a következő összesülésre kitűzni.

Mellékelem továbbá az 1/pontban jelzett részletes jelentést a Nemzeti Casinóról. Ez a jelentés naplószerű feljegyzése mindannak, ami a Nemzeti Casinó könyvtárával a M.Tud.Akadémia tulajdonába való átszállásának első mozzanatától a könyvanyag biztonságbehelyezéséig történt.

Arra is kérem Méltóságodat, kegyeskedjék a Nemzeti Casinóra vonatkozó részletes jelentésemet a főtitkári hivatal Irattárába iktatni és ott őrizni.

Fogadja Méltóságos Uram őszinte tiszteletem igaz nyilvánítását

Melichians

főkönyvtárnok

9/19/46 / 1416

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

274 sz.

19 46.

Budapest, 1946. június 15.

Tisztelt Összesülés!

A múlt összesülésen a könyvtár 1943.1944.és 1945 évi állapotáról tettem meg jelentésemet. Most a következőket jelentem:

1/ A felosztott Nemzeti Casino vagyona, így könyvtára is, a Casino alapszabályai értelmében a M.Tud.Akadémiára szállt. Egy részét - körülbelül 20 ezer kötetét - Báró Prónay György még 1945 közepén az Egyetemi könyvtárba vitette át. Ezek a könyvek várják az Akadémiába való átszállításukat, ahol egyelőre nincs hely ennyi kötet részére. Másik részét, - körülbelül 8 ezer kötetet - 1946 május 21.és 22-én szállítottuk be az Akadémia épületébe s helyeztük el, egyelőre a Vörösmarty-szobába. A könyvek siralmas állapotban vannak. A Casino romépületében voltak az idő és az emberi pusztításnak kitéve. Akadémiába való hozatalukban segédkeztek: A Markó-utcai gimnázium VII.o.növendékei, tanáraik Vajthó László és Karády László vezetésével. Jutalmul minden tanuló egy-egy könyvet kap az Akadémia könyvkiadóvállalatában lévő olyan művekből, amelyekből sok példány van, a melyekből az illető tanuló példányt kér. Az elszállítást Zádor László építészmérnök végeztette fuvarosaival, ingyen. Az Akadémia könyvtára részéről megbízásom alapján Dr.Nyireő István bonyolította le az egész szállítást példás gondnal, amiért Moór Gyula elnökhelyettes ur Dr.Nyireőnek őszinte köszönetét fejezte ki. Hogy a Casino könyvtárát mikor tudjuk olyan állapotba hozni, hogy az használható is legyen, megközelítőleg sem tudjuk megmondani, mert annak sok előfelzétéle van.

A Nemzeti Casino könyvtára ügyéről attól a pillanattól fogva, mikor megtudtam, hogy a mienk /1945.okt.15./, az idekerülés minden mozzanatáról azonnal feljegyzéseket készíttettem. Az idekerülés részletes történetét tartalmazza a mellékelt tájékoztatás (l. old 244/1946)

2/ Az Akadémia könyvtárának súlyos problémái a következők:

a/ Nem lehet köttetni, a sok rongált, megrongált könyvet nem lehet javíttatni
b/ Nem tudunk cédulakatalogusaink részére tokokat csináltatni; nem tudjuk író gépeinket javíttatni, tisztíttatni; nem tudunk megfelelő cédulakatalogusokhoz való papírost venni s emiatt a könyvtári szolgálat súlyos bajokkal küzd. Maguk az inventáriumok és meglévő katalógustok is jórészükből javításra szorulnak.

c/ Az Akadémia könyvtára feladatainak egyik legfontosabbikát: a külföldi tudós társaságokkal, akadémiákkal való cserét nem tudjuk megindítani. A külföldi akadémiák, tudós társaságok, már érdeklődnek kiadványaink iránt, egyik-másik már küldi saját kiadványait is. Így Bukarest, Leningrád, Moszkva, Uppsala-Göteborg, Turócszentmárton már küldtek is újonnan megjelenő kiadványaikból. Mi nem küldtünk még semmit sem, a cserét nem tudjuk megindítani.

d/ Nem tudunk reklamálni és így az ostrom előtt kikölcsönzött könyveinket nem tudjuk visszaszerezni. Általában a postaköltségeket nem tudjuk fizetni.

Mindennek oka a pénzhiány, amelyen nem tudunk segíteni. A főtitkár ur és az elnökhelyettes ur minden tőlük telhetőet megtesznek, de lényegbevágóan segíteni ők sem tudnak.

3/ A könyvtárban a helyreállítási munkák serényen folynak. Sok dologban azonban még mindig tehetetlenek vagyunk. Viszota Gyula tagtársunk betegsége miatt a Széchenyi-Muzeum helyreállítási munkálatait meg sem indíthattuk még. A könyvtárba visszahozott husz láda anyagát belátható időn belül ki sem pakkolhatjuk, nem is szólva a külföldön lévő tiz lédánkról.

Ugyanekkor azonban örömmel jelentem, hogy az alagsorban lévő cementhor-dókban elrejtett könyvanyagunk felszállítása a végefelé közeledik s e könyvek helyrerakása serényen folyik. Persze itt is sok anyagi természetű bajjal kell küzdenünk, megküzdenünk.

Kérem a tisztelt Összesülést, méltóztassék jelentésemet tudomásul venni

Melichy Árpád

főkönyvtárnok

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

440 sz.
19 46.

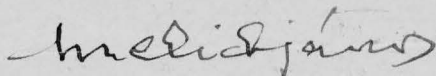
Budapest, 194 6. okt.23.

Igen tisztelt Főtitkár Ur!

Előszóval már említést tettem a postaköltségek elszámolásáról, amelyet most szerencsém van írásban is megküldeni.

Az elszámolás arról a pengőben átutalt ö sszege ről szól, amelyet Főtitkár ur 1946 januártól júliusáig kegyes volt a könyvtár részére kiutalni.

Fogadja Főtitkár Ur ő szinte tiszteletem igaz nyilvánítását.

főkönyvtárnok

Postaköltségek elszámolása

/1946.I.1-VII.31./

Bevétel

Kiadás

I.24.	50.000 P	
II. 6.	50.000	
II.25.	50.000	
III.19.	159.000	132.0000 P
IV.10.	5,000.000	
IV.16.	10,000.000	
IV.23.	7,000.000	
VI. 6.	10.000,000.000	
VI.11.	10.000,000.000	
VI.12.	10.000,000.000	
VI.17.	100.000,000.000	
VII. 3.: 200.000 a.p;		
/szorzósz.: 95 milliárd/=		
=	19.000,100.000,000.000	
VII. 6.: 12.500 a.p;		
/szorzósz.:3.900 milliárd/=		
2=	48.750,000.000,000.000	
	<u>67.750,130.115,309.000 s.p.</u>	<u>2,056.756,108.811,123.220</u>
VII.15. 300.000 a.p.		2,056.756,108.811,255.220 s.p.
VII.27.20000.000 a.p.		
<u>20300.000 a.p.</u>		<u>380.000 a.p.</u>
Maradvány:1,216.500 a.p.		

Egyéb kiadások:

/1946.I.-1-VII.31./

villamosra	20.003,764.200 P
nyomtatványra	18.000
	<u>20.003,782.200 s.p.</u>